

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра германської філології та перекладу

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № 7
від «22» грудня 2025 р.
В.о. завідувача кафедри Палій К. В.
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ У ГАЛУЗІ ІТ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Виконавець:

Студент VI курсу, групи 601 ФФ
Головенко Дмитро Борисович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Палій Катерина Володимирівна
к.філол.н., доцент, доцент кафедри
германської філології та перекладу
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

Знаменська Іванна Владиславівна
к.філол.н., доцент, доцент кафедри
іноземних мов з латинською мовою та
медичною термінологією
Полтавського державного медичного
університету
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____
кількість балів: _____
Підпис керівника: _____

ЗМІСТ

Реферат.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	8
1.1. Поняття «термін» у сучасній лінгвістичній парадигмі: генеза та еволюція підходів.....	8
1.2. Лінгвістичні характеристики та структурна типологія ІТ-термінології... 13	13
1.3. Перекладознавчий аспект дослідження ІТ-термінів: стратегії та трансформації.....	28
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	39
2.1. Морфологічна структура ІТ-термінів: прості, складні терміни та терміни-словосполучення.....	39
2.2. Аббревіація та акронімія як провідні способи термінотворення в ІТ - галузі.....	47
2.3. Словотвірні моделі англomовних ІТ-термінів.....	56
Висновки до розділу 2.....	67
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ІТ-ТЕРМІНІВ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ.....	68
3.1. Семантичні процеси в ІТ-термінології: полісемія, епонімія та антонімія.....	68
3.2. Семантична деривація та метафоризація в ІТ-термінології.....	75
3.3. Контекстна варіативність значення англomовних ІТ-термінів у перекладі.....	87
Висновки до розділу 3.....	97
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	104

РЕФЕРАТ

МР: 110 с., 49 джерел.

Об'єктом дослідження є англomовна термінологія у сфері інформаційних технологій (ІТ) в аспекті її перекладу українською мовою.

Мета магістерського дослідження – виявлення та комплексний аналіз структурно-семантичних особливостей англomовних ІТ-термінів та визначення оптимальних стратегій і трансформацій для їх адекватного відтворення в українському науково-технічному дискурсі.

Методи дослідження – метод лінгвістичного аналізу, метод зіставного аналізу, метод контекстуального аналізу, метод опису та метод класифікації.

У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження, зокрема визначено лінгвістичні характеристики ІТ-терміна, окреслено специфіку комп'ютерного дискурсу та проаналізовано сучасні підходи до досягнення перекладацької еквівалентності й адекватності у технічних текстах.

У другому розділі здійснено структурно-семантичний аналіз англomовних ІТ-термінів, досліджено продуктивні моделі термінотворення (афіксацію, конверсію, абревіацію) та класифіковано терміноодиниці за їхньою морфологічною будовою.

У третьому розділі проаналізовано семантичні особливості перекладу ІТ-термінології, зокрема роль контекстної варіативності, механізми метафоризації та семантичної деривації; обґрунтовано вибір перекладацьких стратегій для збереження когнітивної наочності та прагматичного потенціалу термінів.

У висновках підбито підсумки дослідження, узагальнено закономірності відтворення англomовних ІТ-номінацій українською мовою та сформульовано рекомендації щодо мінімізації семантичних втрат під час перекладу динамічних терміносистем.

ПЕРЕКЛАД, ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЯ, СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ,
МЕТАФОРИЗАЦІЯ, КОНТЕКСТНА ВАРІАТИВНІСТЬ, ПРАГМАТИЧНА
АДЕКВАТНІСТЬ, КОГНІТИВНА МОДЕЛЬ, СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою цифровізацією, глобалізацією інформаційних процесів і широким упровадженням інформаційних технологій у всі сфери людської діяльності.

В умовах інтенсивного розвитку ІТ-індустрії зростає роль фахової комунікації, основним інструментом якої виступають спеціалізовані тексти технічного, наукового, аналітичного та прикладного характеру. Такі тексти слугують засобом передавання професійних знань між представниками різних мовних і культурних спільнот, що зумовлює підвищену увагу до проблем їх адекватного перекладу.

Англомовна ІТ-термінологія вирізняється високим ступенем динамічності, термінологічної насиченості, активними процесами неологізації, семантичної деривації, полісемії та метафоризації. Водночас українська терміносистема інформаційних технологій перебуває у стані активного формування та стандартизації, що створює низку перекладацьких труднощів, пов'язаних із вибором еквівалентів, збереженням системності термінів і дотриманням мовних норм. У цьому контексті переклад ІТ-термінів потребує не лише формального відтворення лексичних одиниць, а й семантичного аналізу та когнітивного осмислення спеціалізованих понять.

Трансляція термінологічних одиниць галузі інформаційних технологій являє собою ієрархічно впорядковану процедуру, що потребує поетапної інтерпретації на морфологічному та семантичному рівнях. Особливого значення набувають семантичні процеси, які лежать в основі формування ІТ-термінів, зокрема розширення значення, термінологізація загальноповживаної лексики, метафоричне перенесення та контекстна варіативність.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження семантико-структурних особливостей англомовних ІТ-термінів у перекладацькому аспекті, а також аналіз перекладацьких стратегій і трансформацій, що забезпечують адекватне відтворення спеціалізованої термінології українською

мовою. Комплексний підхід до вивчення ІТ-термінології дозволяє виявити закономірності її функціонування в сучасному фаховому дискурсі та сприяє вдосконаленню теоретичних і практичних засад перекладу спеціалізованих текстів.

Актуальність дослідження обумовлена:

- стрімким розвитком інформаційних технологій та постійним оновленням англomовної ІТ-термінології;
- потребою систематизації наукових підходів до перекладу ІТ-термінів українською мовою;
- недостатнім рівнем уніфікації та стандартизації української ІТ - терміносистеми;
- наявністю семантичної варіативності, полісемії та метафоризації в англomовних ІТ-термінах;
- необхідністю вироблення ефективних перекладацьких стратегій у сфері інформаційних технологій;
- зростанням ролі фахового перекладу в міжкультурній і професійній комунікації.

Мета магістерського дослідження полягає у виявленні та аналізі семантико-структурних особливостей англomовних ІТ-термінів і визначенні основних перекладацьких стратегій та трансформацій, що застосовуються під час їх перекладу українською мовою.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань:**

- окреслити теоретичні засади дослідження термінології та перекладу спеціалізованих текстів;
- проаналізувати лінгвістичні та семантичні особливості англomовної ІТ-термінології;
- визначити основні типи семантичних процесів у формуванні ІТ - термінів;

- охарактеризувати перекладацькі стратегії та трансформації, застосовувані у перекладі ІТ-термінів;
- проілюструвати особливості перекладу англomовних ІТ-термінів українською мовою на матеріалі автентичних прикладів.

Об'єктом дослідження є англomовні ІТ-терміни у фахових текстах інформаційно-технологічного спрямування.

Предметом дослідження є семантико-структурні особливості англomовних ІТ-термінів та перекладацькі стратегії їх відтворення українською мовою.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети й завдань у роботі застосовано метод лінгвістичного аналізу, метод семантичного аналізу, зіставний метод, контекстуальний аналіз, описовий метод, а також метод класифікації та систематизації мовного матеріалу.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі термінознавства, лінгвістики та перекладознавства, зокрема дослідження, присвячені проблемам перекладу, семантиці термінів і перекладацьким трансформаціям (О. К. Карабан, І. В. Корунець, Л. А. Лисиченко, С. О. Швачко, Ю.А. К. Кияк, П. Германс та ін.).

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі семантичних процесів в англomовній ІТ-термінології з позицій перекладознавства, а також у систематизації перекладацьких стратегій відтворення ІТ-термінів українською мовою з урахуванням сучасних мовних норм.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні положень теорії перекладу спеціалізованих текстів та розширенні уявлень про семантичну організацію ІТ-термінології.

Практичне значення магістерської роботи полягає в можливості використання отриманих результатів у перекладацькій практиці, у процесі підготовки студентів-філологів і перекладачів, а також під час укладання термінологічних словників і навчально-методичних матеріалів.

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Перший розділ присвячено вивченню фундаментальних ознак терміна як центральної одиниці наукового дискурсу в галузі інформаційних технологій. Автор аналізує еволюцію поглядів на терміносистему ІТ, виокремлюючи такі її характеристики, як дефінітивність, системність та відносна однозначність.

У другому розділі здійснюється детальний аналіз морфологічної будови та способів утворення терміноодиниць, від простих кореневих слів до складних багатокомпонентних конструкцій. Досліджено продуктивні моделі афіксації, конверсії та аббревіації, які забезпечують динамічне поповнення словникового складу сучасної ІТ-індустрії.

Третій розділ зосереджений на практичному аспекті перекладу, де розглядається взаємодія семантичної деривації та метафоризації в процесі формування нових значень. Автор обґрунтовує важливість контекстуального аналізу для досягнення прагматичної адекватності та пояснює специфіку використання функціональних еквівалентів.

У висновках обґрунтовано, що адекватність перекладу англomовної ІТ-термінології українською мовою залежить від комплексного врахування структурних параметрів, семантичної динаміки та когнітивної прозорості фахових номінацій.

Загальний обсяг дослідження становить 110 сторінок, із них – 97 сторінок основного тексту, бібліографія містить 49 джерел використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЇ

1.1. Поняття «термін» у сучасній лінгвістичній парадигмі: генеза та еволюція підходів

У сучасному лінгвістичному та перекладознавчому дискурсі вивчення поняття «термін» як основної одиниці фахової мови посідає вагоме місце, що зумовлено визначальною роллю термінології у формуванні й функціонуванні спеціалізованої комунікації. Саме терміни забезпечують прецизійність (чіткість), точність і відносну однозначність передавання наукової та технічної інформації, виступаючи своєрідним концептуальним каркасом професійного знання. Специфіка галузі інформаційних технологій зумовлює особливий статус даної проблеми, де темпи розвитку науково-технічної думки зумовлюють постійне оновлення терміносистеми та активне продукування нових номінативних одиниць, що вимагає розробки адаптивних перекладацьких стратегій.

Лінгвістичний аналіз «терміна» передбачає, насамперед, визначення його домінантності в загальній системі мови та в межах спеціалізованих професійних підмов. У класичному термінознавстві «термін» розглядався як ізольована, чітко детермінована мовна одиниця, жорстко співвіднесена з конкретним науковим або технічним поняттям. «Термін» трактується як номінативна одиниця, позбавлена емоційно-експресивного забарвлення та контекстуальної варіативності. Відповідно до цих уявлень, «ідеальний» термін мав відповідати низці нормативних вимог, зокрема характеризуватися дефінітивною чіткістю, системністю, відсутністю синонімії, полісемії та повною стилістичною нейтральністю [4; 15].

Однак подальший розвиток лінгвістичної теорії та накопичення емпіричного матеріалу засвідчили умовність і значною мірою ідеалізований характер таких прескриптивних вимог. У працях сучасних дослідників, зокрема Т. Р. Кияка, С. В. Гриньова-Гриневича наголошується на тому, що

«термін» не є статичною одиницею, відірваною від живої мовної практики, а функціонує в реальному дискурсивному середовищі, підпорядковуючись загальним закономірностям мовної еволюції. Науковці обґрунтовують необхідність розглядати термін у динамічному, функціонально-прагматичному вимірі, враховуючи його взаємодію з контекстом, адресатом і комунікативною метою висловлення [4, 17 с. 77].

У межах динамічних терміносистем, до яких належить ІТ-галузь, термінологічні одиниці часто демонструють семантичну рухливість, що виявляється у явищах полісемії, семантичної дифузії та варіантності. Один і той самий «термін» може набувати різних значень залежно від підгалузі, типу тексту або професійного контексту, що істотно ускладнює процес його перекладу. Крім того, у сучасному науково-технічному дискурсі дедалі частіше фіксуються елементи прагматичної експресивності, зумовлені орієнтацією текстів не лише на передачу інформації, а й на ефективну комунікацію з користувачем.

Сучасне розуміння «терміна» виходить за межі традиційної нормативної парадигми та ґрунтується на антропоцентричному підході, відповідно до якого «термін» розглядається як функціонально зумовлена одиниця, інтегрована в комунікативну практику. Такий підхід є особливо продуктивним для перекладознавчих досліджень, оскільки дозволяє аналізувати термін не лише як формально-семантичну структуру, а й як елемент професійного дискурсу, переклад якого потребує врахування концептуального, контекстуального та прагматичного рівнів.

Перекладознавчий аспект дослідження «терміна» посідає важливе місце в сучасній теорії перекладу, оскільки саме термінологічні одиниці є носіями концентрованої спеціалізованої інформації та виконують роль у міжмовній науково-технічній комунікації. У працях В. І. Карабана, О. О. Селіванової та К. Райс переклад «терміна» розглядається не як конкретна лексична операція, а як складний багаторівневий процес міжмовної та міжкультурної

трансформації, що ґрунтується на врахуванні функціонального потенціалу терміноодиниці в конкретному дискурсивному середовищі [13;35; 37].

Згідно з когнітивно-дискурсивним підходом, розробленим у сучасному мовознавстві та перекладознавстві, «термін» у галузі інформаційних технологій постає не лише як номінативна лексема, а як складний концепт, що акумулює спеціалізовані знання певної професійної спільноти. О. О. Селіванова наголошує, що значення «терміна» формується на перетині мовної, концептуальної та дискурсивної структур, а отже його переклад потребує відтворення не лише формально-семантичних параметрів, а й концептуального змісту, закріпленого в професійному знанні. У цьому контексті перекладач виступає посередником між двома концептосистемами, які не завжди є ізоморфними [37].

Особливої складності в процесі перекладу ІТ-термінології набуває явище вторинної номінації, зокрема метафоризації, що є характерною рисою англomовного технічного дискурсу. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що значна частина англійських ІТ-термінів має образно-метафоричну природу (наприклад, «cloud», «virus», «firewall»), що ускладнює їх адекватне відтворення українською мовою. В. І. Карабан зауважує, що буквальне калькування таких одиниць не завжди забезпечує коректну інтерпретацію змісту, оскільки метафоричний образ у мові-джерелі може не мати прямого концептуального відповідника в мові перекладу [14].

В. І. Карабан інтерпретує переклад «терміна» як багаторівневу операцію, що вимагає від фахівця глибинного розуміння логіко-поняттєвої структури галузі. Дослідник наголошує, що «ефективна робота з термінологією можлива лише за умови когнітивного опрацювання контексту та врахування системних параметрів відповідної терміносистеми». Такий підхід виводить перекладацьку діяльність за межі формальної лінгвістичної еквівалентності, спрямовуючи її на точне відтворення функціональних зв'язків між фаховими поняттями [13].

Крім того, у сучасному перекладознавстві наголошується на важливості прагматичного виміру перекладу «термінів». К. Райс, розробляючи функціонально-комунікативну типологію текстів, підкреслює, що вибір перекладацької стратегії визначається не лише мовними чинниками, а й комунікативною метою тексту, адресатом та умовами його використання. У випадку IT-текстів це означає необхідність урахування рівня спеціалізованості адресата, жанрових особливостей документа (технічна документація, інтерфейс, довідкові матеріали) та практичної спрямованості перекладу [35, с. 204].

Тож, перекладознавче осмислення терміна в сучасній науці ґрунтується на інтеграції лінгвістичного, когнітивного та прагматичного підходів. Такий комплексний підхід дозволяє розглядати термін як комплексну одиницю, переклад якої потребує не лише мовної компетентності, а й розуміння концептуальної структури галузі та закономірностей функціонування спеціалізованого дискурсу. Саме ця парадигма є найбільш продуктивною для аналізу перекладу англomовної IT-термінології українською мовою.

У сучасних лінгвістичних і перекладознавчих дослідженнях дедалі більше уваги приділяється функціонуванню «терміна» в умовах глобалізації, яка істотно трансформує межі між спеціалізованою та загальноживаною лексикою. Зокрема, О. І. Чередниченко та Р. П. Зорівчак зазначають, що стрімкий розвиток інформаційних технологій спричиняє активне поширення IT-термінів за межі вузькопрофесійного дискурсу, внаслідок чого вони зазнають процесів детермінологізації та входять до складу загальномовного вжитку. Така тенденція зумовлює зміну функціонального статусу терміноодиниць, які починають виконувати не лише номінативну, а й комунікативно-прагматичну функцію в масовій мовній практиці [10; 44].

У наукових працях Р. П. Зорівчака наголошується, що детермінологізація супроводжується семантичним розширенням «терміна» та зниженням рівня його дефінітивної строгості, що ускладнює процес міжмовної передачі спеціалізованого змісту. У такому контексті перекладач

стикається з необхідністю диференційованого підходу до вибору перекладацької стратегії, залежно від жанру тексту, адресата та ступеня спеціалізованості комунікації [10]. О. І. Чередниченко, підкреслює, що в умовах глобалізованого інформаційного простору жодна перекладацька стратегія не може вважатися універсальною, а ефективний переклад ІТ-термінології потребує поєднання різних прийомів – від прямого запозичення та транслітерації до калькування, семантичного моделювання або експлікації [44].

Особливої уваги в сучасних дослідженнях набуває проблема гармонізації міжнародних термінологічних стандартів із нормами національних мов. Вітчизняні мовознавці (зокрема Т. Р. Кияк, О. О. Селіванова, Н. Ф. Клименко) зауважують, що безсистемне запозичення англійських ІТ-термінів може призводити до порушення внутрішньої логіки української терміносистеми та розмивання мовної норми. У зв'язку з цим актуалізується потреба у створенні питомих відповідників, які б відповідали словотвірним і семантичним моделям української мови та водночас зберігали концептуальну точність оригінального «терміна» [17; 19; 37].

У межах сучасної наукової парадигми «термін» дедалі частіше розглядається як елемент відкритої, динамічної терміносистеми, що постійно еволюціонує під впливом технологічного прогресу та соціокультурних чинників. Такий підхід обґрунтовується в працях С. М. Гриньова-Гриневича, який підкреслює, що терміносистема не є замкненою структурою, а перебуває у постійній взаємодії з загальномовною лексикою, професійним сленгом і дискурсивними практиками. У цьому контексті особливого значення набуває міждисциплінарний підхід до аналізу «терміна», що поєднує структурно-семантичні методи лінгвістики з комунікативно-прагматичними моделями перекладознавства [4].

Важливим аспектом такого аналізу є розмежування денотативного змісту «терміна» та його конотативних нашарувань, які виникають у межах фахового сленгу та неофіційної професійної комунікації. Сучасні дослідники

наголошують, що конотативний компонент ІТ-терміна може істотно впливати на його інтерпретацію, зумовлюючи появу стилістично маркованих або контекстуально зумовлених значень. Це, у свою чергу, потребує від перекладача не лише лінгвістичної, а й соціокультурної компетентності, оскільки некоректне відтворення конотацій може призвести до втрати прагматичної адекватності перекладу.

Отже, у межах сучасної лінгвістичної парадигми поняття «термін» зазнало суттєвої еволюції – від трактування його як статичної, нормативно закріпленої одиниці до розуміння як динамічного елемента фахового дискурсу, інтегрованого в реальну комунікативну практику. Аналіз класичних і сучасних підходів засвідчує, що термінологія, зокрема в галузі інформаційних технологій, формується під впливом швидкого науково-технічного розвитку, що зумовлює семантичну рухливість термінів, появу варіантності, полісемії та прагматичних нашарувань.

Перекладознавче осмислення терміна ґрунтується на інтеграції лінгвістичного, когнітивного та функціонально-прагматичного підходів, відповідно до яких термін розглядається як носій спеціалізованого знання і складний концепт. Умови глобалізації та детермінологізації ІТ-лексики актуалізують потребу гнучкого вибору перекладацьких стратегій і гармонізації міжнародних стандартів із нормами української мови. Таким чином, сучасне розуміння терміна як елемента відкритої терміносистеми створює теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу особливостей перекладу англійської ІТ-термінології українською мовою.

1.2. Лінгвістичні характеристики та структурна типологія ІТ-термінології

Аналіз лінгвістичних характеристик і структурної типології ІТ-термінології дає змогу комплексно осмислити внутрішню організацію фахової

мови як цілісної, ієрархічно впорядкованої та функціонально зумовленої системи, що формується відповідно до логіки розвитку наукового знання та потреб професійної комунікації. У межах такої системи кожна термінологічна одиниця займає чітко визначене місце, співвідносячись з іншими елементами через видові, асоціативні, функціональні та причинно-наслідкові зв'язки. Саме ця впорядкованість забезпечує можливість точного кодування й декодування спеціалізованої інформації, що є принципово важливим для галузі інформаційних технологій, де навіть незначні «семантичні зсуви» можуть призводити до зміни змісту або помилок у практичному застосуванні знань.

Особлива увага в сучасних лінгвістичних і перекладознавчих дослідженнях зосереджується на базових ознаках терміна, які забезпечують ефективність професійної комунікації, зокрема на системності, дефінітивності, однозначності та стилістичній нейтральності. Основною серед них є системність, оскільки саме вона визначає здатність терміна функціонувати не ізольовано, а як елемент цілісної терміносистеми. Згідно з концепцією С. В. Гриньова-Гриневича, значення терміна формується і конкретизується лише в межах відповідної терміносистеми, де між окремими одиницями встановлюються стійкі семантичні та логіко-поняттєві зв'язки. Науковці підкреслюють, що поза системою термін утрачає частину своєї інформативності, оскільки його семантика значною мірою визначається співвіднесеністю з суміжними та підпорядкованими поняттями [4].

У контексті ІТ-термінології системність проявляється насамперед через чітку ієрархізацію понять, де базові концепти слугують підґрунтям для формування похідних і спеціалізованих номінацій. Такі ієрархічні структури дозволяють впорядкувати значний обсяг знань і забезпечують логічну прозорість терміносистеми. С. В. Гриньов-Гриневич, своєю чергою, наголошує, що саме системність уможливорює уніфікацію термінів, їх стандартизацію та подальшу гармонізацію в міжмовному просторі [4].

Таким чином, урахування лінгвістичних характеристик і структурної типології ІТ-термінології дозволяє розглядати її не як сукупність окремих

номінацій, а як складну, взаємопов'язану систему, що відображає концептуальну модель галузі. Такий підхід є методологічно важливим для перекладознавчого аналізу, оскільки орієнтує перекладача на відтворення не лише формально-лексичних параметрів терміна, а й його системних зв'язків, концептуального навантаження та функціональної ролі в професійному дискурсі.

У сучасному ІТ-дискурсі системність термінології виявляється як структурна організація знань, що проявляється через ієрархічні, парадигматичні та асоціативні зв'язки між термінами. Ця системність є однією з ключових характеристик фахової мови, оскільки вона забезпечує однозначність понять, логічну впорядкованість і когнітивну прозорість термінологічної мережі. Науковці підкреслюють, що термінологічна система ІТ-сфери відзначається високим рівнем інтерналізованої структурованості, де родові категорії виступають як концептуальні «контейнери», що об'єднують множину видів або підвидів із подібними властивостями [1; 42].

Наприклад, термін «data storage» («сховище даних») представляє узагальнене, родове поняття, яке охоплює низку видів, що конкретизують спосіб організації, зберігання та доступу до інформації. До таких видів належать «cloud storage» («хмарне сховище»), «local storage» («локальне сховище»), «network storage» («мережеве сховище») та «distributed storage» («розподілене сховище»). Кожен із цих термінів уточнює концептуальні характеристики загального поняття: «cloud storage» акцентує на віддаленому зберіганні та доступі через інтернет; «local storage» – на фізичному носії в межах конкретного пристрою; «network storage» – на об'єднанні ресурсів у локальній або глобальній мережі; «distributed storage» – на паралельному зберіганні даних на декількох вузлах із метою підвищення надійності та доступності. Така ієрархічна організація термінології формує чітко структуроване «гніздо» понять, де кожен елемент підпорядковується логічній схемі родово – видові одиниці [5 с. 102].

Схожим чином системність простежується в класифікації термінів, пов'язаних із програмним забезпеченням, де загальне поняття «software» ділиться на «system software» (системне ПЗ), «application software» («прикладне ПЗ») та «middleware» («підпрограмне забезпечення»). Кожен із цих підтермінів уточнює функціональну роль у межах загальної концептосфери: «system software» забезпечує управління апаратними ресурсами та операційні процеси, «application software» виконує конкретні завдання користувача, а «middleware» виступає посередником, що забезпечує взаємодію між різними програмними компонентами. Як зазначає О. А. Лисенко, подібні родово-видові зв'язки є засобом когнітивного картографування термінологічного поля, що полегшує навігацію фахівців у професійному дискурсі та підвищує точність комунікації [25, с. 58].

Аналізуючи приклади, можна відзначити, що парадигматичні відношення між термінами ІТ-сфери включають не лише вертикальні (родово-видові), але й горизонтальні асоціативні зв'язки. Так, терміни «cloud storage» та «distributed storage» перебувають у парадигматичній співвіднесеності, оскільки обидва концепти описують технології віддаленого розподілу даних, проте різняться за архітектурними принципами та методами реалізації. Це дозволяє створювати багаторівневі термінологічні мережі, де взаємозв'язки між поняттями визначаються як функціональними, так і структурними характеристиками.

Тож, системність термінології в ІТ-дискурсі – явище, що проявляється через ієрархічну організацію, парадигматичні й асоціативні зв'язки, а також через логічну впорядкованість родових і видових понять. Така структура сприяє не лише точності передачі інформації, а й когнітивній прозорості професійного дискурсу, що підтверджують дослідження сучасних лінгвістів і фахівців у галузі термінології [1; 26, 42].

Ще однією із основних ознак терміна в ІТ-дискурсі є дефінітивність, що передбачає наявність чітко окресленого наукового визначення, зафіксованого у спеціалізованих джерелах та нормативних документах. Як зазначають

лінгвісти та термінознавці, дефінітивність відрізняє фахові терміни від загальноживаної лексики тим, що їхнє значення не формується інтуїтивно з контексту, а корелює з конкретною, усталеною дефініцією, яка регламентує застосування терміна в професійній сфері. Це забезпечує не лише однозначність розуміння терміна серед фахівців, а й точність його передачі при перекладі та документації технічних процесів [39; 42].

Наприклад, термін «firewall» у побутовому сприйнятті може асоціюватися із фізичною перешкодою, що блокує поширення вогню, проте в ІТ-дискурсі він має чітко визначене функціональне значення. Згідно з академічними джерелами та стандартами мережевої безпеки, «firewall» – це апаратно-програмний механізм контролю та фільтрації мережевого трафіку відповідно до заданих правил безпеки. Це визначення передбачає конкретні функціональні та структурні характеристики: здатність аналізувати пакети даних, приймати рішення про їх дозвіл або блокування, а також вести журнал подій безпеки. Таким чином, навіть якщо в повсякденній мові «firewall» викликає лише загальні асоціації із захистом, у професійному середовищі його зміст є однозначним і не допускає вільної інтерпретації [49].

Інший приклад демонструє термін «encryption» («шифрування»). У звичайному вжитку цей процес може розумітися як будь-яке приховування інформації, тоді як у фаховому ІТ-дискурсі «encryption» визначається як математичний процес перетворення даних у кодований формат з метою забезпечення конфіденційності та цілісності інформації [48]. Це визначення включає конкретні алгоритми, ключі шифрування та стандарти, що застосовуються у криптографії, і, таким чином, формує чітку межу значення терміна, яку необхідно дотримуватися в технічних документах та перекладі.

Дефінітивність термінів виконує важливу когнітивну та комунікативну функцію: вона забезпечує точність і однозначність інтерпретації, запобігає полісемії та неточному перекладу, а також дозволяє стандартизувати знання в межах професійної спільноти. Як наголошує І. В. Білан, саме чітке закріплення дефініції дозволяє будувати ефективні навчальні програми, створювати

гларсарії та вести переклад спеціалізованих текстів без втрати сенсу. Крім того, дефінітивність сприяє інтеграції термінології у багаторівневі системи знань, де кожен термін виконує визначену функцію в рамках професійної когнітивної моделі [1].

Таким чином, наявність чітко сформульованої дефініції є однією з визначальних характеристик ІТ-терміна, яка гарантує його стабільність, узгодженість у професійних комунікаціях і точність перекладу, а також забезпечує можливість створення когнітивно впорядкованої термінологічної системи, що відображає сучасні технологічні реалії та стандарти галузі.

Важливою характеристикою ІТ-термінів є стилістична нейтральність, яка забезпечує об'єктивність, стандартизованість і точність передавання спеціалізованої інформації. Як зазначають термінознавці та мовознавці, що стилістична нейтральність передбачає, що термін у межах фахового дискурсу позбавлений емоційно-експресивного забарвлення, навіть якщо його походження або лексична форма має метафоричну природу. Це дозволяє терміну функціонувати як суто номінативна одиниця, орієнтована на точне і однозначне позначення конкретного явища, процесу або об'єкта в професійній сфері, незалежно від контексту комунікації [39].

Важливо відзначити, що метафоричність часто слугує мотиваційною основою номінації, а не визначальним фактором значення терміна. Наприклад, термін «virus» у загальномовному вжитку асоціюється з негативними емоціями та загрозою для здоров'я. У ІТ-дискурсі він набуває чітко визначеного технічного значення і позначає специфічний тип шкідливого програмного коду, здатного до саморозповсюдження та виконання небажаних дій у комп'ютерній системі. У цьому випадку негативна конотація слова не впливає на його функціонування як терміна: він використовується для опису конкретного явища в межах мережевої безпеки або програмного забезпечення, а будь-яка емоційна складова ігнорується [49].

Схожим прикладом є термін «sandbox», який у побутовій мові має ігрове або дитяче забарвлення, позначаючи пісочницю для ігор. У професійному

контексті він трансформується в стилістично нейтральний термін, що позначає ізольоване середовище для тестування або запуску програмного забезпечення, де код може виконуватися без ризику впливу на основну систему. Метафоричне походження терміна слугує лише когнітивним мотиватором: назва переносить образ обмеженого, контрольованого простору, проте сама термінологічна одиниця функціонує без емоційного забарвлення та експресивності [48].

Інші приклади метафорично мотивованих, але стилістично нейтральних термінів включають «worm» («черв'як») – тип шкідливого програмного забезпечення, що самостійно розповсюджується мережею, та «cookie» («печиво») – невеликий фрагмент даних, що зберігається браузером для відстеження сеансів користувача. У цих випадках образне значення слугує лише для наочності або запам'ятовування терміна, тоді як професійна інтерпретація строго визначена в нормативних джерелах та стандартних документах з інформаційної безпеки [48; 49].

Стилістична нейтральність ІТ-термінів виконує кілька важливих функцій у науковому та професійному дискурсі. По-перше, вона забезпечує однозначність і точність комунікації, що критично важливо при створенні документації, стандартів та технічних специфікацій. По-друге, нейтральність сприяє універсалізації термінів, роблячи їх зрозумілими для широкого кола фахівців незалежно від мовного або культурного контексту. По-третє, вона дозволяє зберегти когнітивну стабільність термінологічної системи, оскільки термін виконує лише номінативну функцію, не залучаючи стилістичних чи емоційних факторів, які могли б спотворювати його значення [].

Таким чином, стилістична нейтральність у ІТ-дискурсі виступає головним механізмом стандартизації термінології, що гарантує ефективну, однозначну та об'єктивну передачу спеціалізованої інформації. Метафоричні або образні джерела номінації не впливають на цю нейтральність, а слугують когнітивним мотиватором для формування нових термінів, що інтегруються у професійний дискурс як функціонально автономні та стилістично нейтральні

одиниці. Такий підхід забезпечує узгодженість термінології, її стабільність та високу практичну цінність у наукових, освітніх та професійних комунікаціях.

Отже, системність, дефінітивність і стилістична нейтральність є взаємопов'язаними характеристиками ІТ-термінології, які забезпечують її функціонування як впорядкованої та ефективної мовної підсистеми. Аналіз цих ознак у перекладознавчому аспекті є особливо важливим, оскільки дозволяє перекладачеві враховувати не лише формальну структуру терміна, а й його місце в терміносистемі, концептуальне навантаження та прагматичну роль у професійному дискурсі, що є необхідною умовою адекватного відтворення англійської ІТ-термінології українською мовою.

У перекладознавчому аспекті морфологічна приналежність термінологічної одиниці відіграє визначальну роль у виборі стратегії її відтворення. У межах лексикографічної фіксації пріоритет зазвичай надається іменникам та субстантивним словосполученням, які виступають основними номінантами наукових концептів. Структурна організація таких багатокomпонентних одиниць, окрім опорного іменника, може включати ад'єктивні, дієприкметникові або прислівникові компоненти, що функціонують як залежні терміноелементи, не здатні до автономного використання у фаховому контексті.

Водночас у процесі реального функціонування термінології спостерігається динамічна трансформація одиниць, що виявляється у використанні аббревіатур або зміні частини мовної приналежності, зокрема у переході субстантивів у дієслівні форми. Дієслова-терміни характеризуються здатністю однозначно ідентифікувати спеціальні поняття, уникаючи конотацій із загальноживаною лексикою. До цієї категорії належать як немотивовані одиниці, так і деривати, утворені безпосередньо від іменних термінів. Окрему групу становлять дієслова, що мають семантичні відповідники в побутовій мові, проте в науковому дискурсі набувають специфічного переносного значення для позначення фундаментальних процесів певної дисципліни. З граматичного погляду, дієслово набуває статусу

«терміна», якщо воно інтегроване у словотвірну систему, об'єднану єдиним термінологічним значенням, або входить до складу стійких дієслівних комплексів, що функціонують як цілісні одиниці спеціальної мови [29].

Процес перекладу багатокомпонентних термінів зазнають структурної ампліфікації ієрархічної залежності між їхніми компонентами, оскільки встановлення логічного зв'язку є передумовою адекватного відтворення одиниці мовою перекладу. Аналізуючи типологію зв'язків, виділяють чотири види словосполучень: атрибутивні, об'єктні, адвербіальні (обставинні) та апозитивні. У межах сфери фіксації домінують атрибутивні структури, тоді як об'єктні та апозитивні зустрічаються значно рідше; водночас сфера функціонування демонструє активне використання всіх чотирьох типів, зокрема обставинних одиниць, що ґрунтуються на дієслівній основі.

Аналіз практичних прикладів перекладу англійської ІТ-термінології підтверджує, що відтворення багатокомпонентних номінацій вимагає від встановлення ієрархічних зв'язків між складниками одиниці. У межах атрибутивних словосполучень, які домінують у сфері фіксації, ієрархічна залежність простежується через уточнення початкового слова, наприклад «uninterruptible power supply» («джерело безперебійного живлення»), де компоненти послідовно конкретизують об'єкт, а переклад вимагає використання прийменникових конструкцій для збереження логіки вихідного поняття. Складнішою є структурна ампліфікація в об'єктних словосполученнях, наприклад «database integrity check» («перевірка цілісності бази даних»), де англійська ланцюжкова структура трансформується в українську каскадну ієрархію родових відмінків, що є передумовою адекватного передавання змісту тексту чи словосполучення [9].

Сфера функціонування мови ІТ-фахівців часто демонструє активне використання адвербіальних (обставинних) сполук, зокрема на основі дієслівних форм, наприклад «remotely managed network node» («мережевий вузол з дистанційним керуванням»). У цьому випадку адвербіальна конструкція перетворюється на розгалужену українську модель «іменник +

прийменник + атрибут», що підкреслює спосіб реалізації технологічного процесу.

О. О. Селіванова вказує на наявність апозитивного зв'язку. Апозитивні відношення, що реалізуються у термінах «the Python programming language» («мова програмування Python»), демонструють чітку дефінітивну ієрархію, де категоріальна назва виступає «коренем», а власна назва – уточнювальним додатком [37].

Найвищого рівня складності цей процес набуває при роботі зі змішаними структурами, наприклад, «high-availability cluster configuration» («конфігурація кластера високої доступності»), де для коректного відтворення необхідно здійснити глибокий семантичний аналіз і розбити складний ланцюг на логічні блоки, встановивши, що атрибутивна ознака «високої доступності» стосується безпосередньо «кластера», а не «конфігурації». Таким чином, переклад багатоскладних одиниць у сфері інформаційних технологій постає не як механічна заміна лексем, а як цілеспрямована синтаксична рекомбінація, спрямована на побудову внутрішньої логічної архітектури «терміна» згідно з нормами української наукової мови.

Одиниці, що налічують понад два компоненти з різними видами синтаксичного зв'язку, визначаються як змішані словосполучення. Особливістю таких структур є складність виокремлення граматичного аспекту, оскільки компоненти часто перебувають у стані взаємного поширення.

Аналіз перекладу змішаних словосполучень в ІТ-дискурсі засвідчує, що головною перешкодою для перекладача є стан взаємного семантичного поширення компонентів, де граматичний стрижень часто нівелюється складною ієрархією залежностей. Наприклад, у термінологічній одиниці «cloud-based» «disaster recovery solution» («рішення для аварійного відновлення на основі хмарних технологій») спостерігається синтез атрибутивного та об'єктного зв'язків. У цьому випадку стисла англійська модель потребує структурної ампліфікації в українській мові: ми розгортаємо

конструкцію за допомогою прийменників «для» та «на основі», щоб чітко розмежувати об'єкт дії (відновлення) та спосіб її технічної реалізації.

Аналогічна складність виокремлення граматичного аспекту характерна для терміна «multi-factor user authentication protocol» («протокол багатофакторної автентифікації користувачів»), де складники перебувають у стані тісного змістового переплетення. Попри лінійне розташування лексем в оригіналі, атрибут «багатофакторний» стосується не «користувача», а безпосередньо процесу «автентифікації». Адекватне відтворення такої одиниці можливе лише через побудову каскаду родових відмінків, що в українському науковому стилі дозволяє прозоро відобразити вкладеність концептів [].

У структурах «open-source software vulnerability scanner» («сканер вразливостей програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом») взаємне поширення блоків вимагає повної синтаксичної перебудови. Перекладач змушений інвертувати порядок слів, виносячи ядерний компонент (сканер) на початок, а багатослівний атрибут – у фінальну позицію, аби уникнути змістової двозначності.

Також при роботі з конструкціями: «role-based granular access permissions» («гранулярні права доступу на основі ролей») виникає потреба в диференціації якісних та реляційних ознак. Оскільки прикметник «гранулярний» та дієприкметникова сполука «на основі ролей» одночасно характеризують об'єкт, переклад здійснюється шляхом симетричного розподілу означень відносно стрижневого слова, що забезпечує логічну рівновагу терміна. Таким чином, переклад змішаних словосполучень в ІТ-сфері ґрунтується на логіко-семантичному моделюванні, де ідентифікація прихованої ієрархії залежностей стає ключем до побудови нормативної та термінологічно точної української конструкції.

За критерієм стійкості термінологічні словосполучення посідають проміжне місце між вільними синтаксичними конструкціями та фразеологізмами, що пояснюється їхньою відтворюваністю у мовленні. На

відміну від фразеологічних одиниць, де стабільність зумовлена специфікою семантичного злиття, у термінології зв'язок між елементами диктується логікою наукового поняття. Ключова відмінність полягає у відсутності абсолютної семантичної цілісності: якщо фразеологізм є неподільним без повної втрати значення, то окремі складники термінологічного словосполучення зберігають свою змістову автономність, що підтверджує аналітичний характер подібних номінацій.

Для ілюстрації аналітичного характеру ІТ-термінології та її проміжне місце між вільними сполученнями й фразеологізмами, слід розглянути декілька прикладів, де стійкість одиниці зумовлена логікою технічного поняття, а не метафоричним злиттям. Наприклад, термінологічне словосполучення «domain name system» («система доменних імен») демонструє високу відтворюваність і стабільність, проте не є фразеологізмом у лінгвістичному розумінні. Його аналітична природа виявляється у тому, що кожен складник зберігає відносну змістову автономію: ми можемо виокремити компоненти «система» та «доменне ім'я», при цьому загальний технічний сенс не втрачається повністю, а лише звужується. На відміну від ідіом, де значення суми елементів не дорівнює значенню цілого, тут зв'язок диктується ієрархією наукового поняття (що саме за система? система чого?).

Іншим характерним прикладом є одиниця «virtual private network» («віртуальна приватна мережа»). Це словосполучення є стійким через необхідність номінації конкретної технології, проте воно залишається проникним для синтаксичних трансформацій. Наприклад, у фаховому дискурсі можливе уточнення «захищена віртуальна приватна мережа», що було б неможливим для фразеологізму, який характеризується фіксованістю складу. Кожен елемент (віртуальна, приватна, мережа) є окремим терміноносієм, що підтверджує аналітичний характер номінації.

Специфіка терміна «data breach notification» («сповіщення про витік даних») також ілюструє відсутність абсолютної семантичної цілісності. Якщо розкласти це сполучення, компоненти «витік даних» та «сповіщення»

продовжують функціонувати як самостійні фахові одиниці. Стабільність цієї конструкції в ІТ-дискурсі зумовлена не семантичним злиттям, як у виразі «бити байдики», а прагматичною потребою юридично точного найменування процедури. Таким чином, переклад таких сполук ґрунтується на відтворенні логічних зв'язків між автономними складниками, що дозволяє зберегти денотативну точність «терміна» навіть при зміні граматичної структури в українській мові [9; 12].

Слід наголосити, що категорія лаконічності «терміна» не визначається виключно кількістю його складників. Термінологічна одиниця не повинна бути надмірно стислою чи занадто розлогою – вона має характеризуватися об'єктивною фізичною протяжністю, що забезпечує точність номінації. У цьому контексті вирішальну роль відіграє не обсяг, а синтаксична конфігурація та внутрішня архітектоніка «терміна».

Процес термінотворення реалізується через систему традиційних лінгвістичних механізмів: морфологічні інструменти застосовуються для формування термінів-слів, тоді як синтаксичні моделі слугують базою для створення термінологічних словосполучень. Сучасне термінознавство виокремлює такі основні методи деривації: запозичення іншомовних лексем для позначення інноваційних концептів із їхньою подальшою фонетичною та графічною адаптацією; транстермінологізація – залучення одиниць із суміжних підмов для спеціальних цілей як з рідної, так і з іноземних мов; термінологізація загальноновживаної лексики шляхом переосмислення значень; конструювання одиниць на основі класичних греко-латинських морфем або запозичених афіксальних моделей; калькування структурних моделей іноземних терміносистем; компресія тексту через абрєвіацію та акронімію; семіотична конвергенція – поєднання власне лінгвістичних знаків із немовними символами та кодами.

Таким чином, сучасне осмислення «терміна» як об'єкта перекладознавчого аналізу ґрунтується на розумінні його комплексної природи та динамічного характеру. Інтеграція структурно-семантичних,

когнітивних і комунікативно-прагматичних підходів дозволяє адекватно описати функціонування ІТ-термінології в умовах глобалізації та визначити ефективні стратегії її перекладу українською мовою, що є особливо важливим для забезпечення точності та нормативності фахової комунікації.

Сучасна термінологія характеризується тенденцією до структурного ускладнення, що виявляється у переважанні багатокомпонентних словосполучень над однослівними термінами. Основним критерієм ефективності такої одиниці є не її стислість, а об'єктивна протяжність, яка дозволяє точно ідентифікувати спеціальне поняття.

Структурна організація ІТ-термінології є показовим відображенням динаміки розвитку галузі інформаційних технологій та еволюції відповідної фахової мови. Доцільно простежити закономірність переходу від відносно простих однокомпонентних термінів до багатокомпонентних термінологічних конструкцій підвищеної складності, що зумовлено потребою в точнішій номінації нових, дедалі більш спеціалізованих концептів. Однослівні терміни, наприклад «router», «pixel», «bit», «server» або «kernel» репрезентують ранні етапи формування ІТ-терміносистеми, коли базові поняття могли бути позначені компактними лексичними одиницями з високим ступенем узагальнення.

Зі зростанням технологічної складності та диференціації галузі такі одиниці виявилися недостатніми для точного відображення нових процесів і явищ, унаслідок чого провідну роль почали відігравати термінологічні словосполучення. За класифікацією Т. Р. Кияка, багатокомпонентні ІТ-терміни поділяються на кілька структурних типів залежно від характеру синтаксичних зв'язків між компонентами. Атрибутивні словосполучення, наприклад «wireless» «network», «virtual machine», «distributed database», характеризуються тим, що один або кілька атрибутів уточнюють базове поняття, звужуючи його семантичний обсяг. У перекладознавчому аспекті такі конструкції потребують чіткого встановлення головного компонента, що зазвичай передається іменником, тоді як атрибутивні елементи можуть

перекладатися прикметниками або іменниковими формами в родовому відмінку (наприклад, «бездротова мережа», «віртуальна машина») [17, с. 79].

Об'єктні термінологічні сполуки, зокрема «data processing», «signal transmission», «user authentication», відображають процесуальний характер позначуваних явищ і ґрунтуються на відношеннях керування між компонентами. У таких випадках переклад передбачає не лише формальне відтворення структури, а й коректне відображення логіко-семантичних зв'язків між дією та її об'єктом, що часто реалізується через іменникові конструкції типу оброблення даних, передавання сигналу, автентифікація користувача.

Апозитивні словосполучення, наприклад «the Linux operating system», «the TCP/IP protocol suite», поєднують власну назву з родовим терміном, який виконує пояснювальну функцію. Такі структури є особливо важливими для науково-технічного дискурсу, оскільки забезпечують однозначну ідентифікацію об'єкта. У перекладі вони, як правило, зберігають апозитивну модель, що сприяє термінологічній точності та відповідності міжнародним стандартам.

Особливої складності набувають змішані багатокомпонентні словосполучення, у яких компоненти перебувають у складних ієрархічних відношеннях взаємного поширення. Прикладом може слугувати термін «multi-factor user authentication protocol», у якому кожен елемент модифікує наступний, формуючи багаторівневу структуру. Для адекватного перекладу такої одиниці необхідно встановити ієрархію компонентів: базовим є поняття «protocol», яке конкретизується як протокол автентифікації, далі – як протокол автентифікації користувача, і зрештою – як протокол багатофакторної автентифікації користувача. Ігнорування цієї ієрархії може призвести до порушення норм української терміносистеми.

У сучасному науково-технічному дискурсі дедалі частіше фіксуються розлогі термінологічні комбінації, що являють собою детерміновані послідовності стійких одиниць і використовуються для позначення складних

технологічних процесів або процедур. Такі конструкції, як «automated high-availability cluster failover procedure», «real-time distributed data synchronization mechanism» або «secure end-to-end encrypted communication protocol», характеризуються високим ступенем структурної розгорнутості та низькою частотністю повторюваності в ідентичному вигляді. Водночас вони будуються за продуктивними структурними моделями, що дозволяє фахівцям легко декодувати їх зміст у межах професійного контексту.

З перекладознавчої точки зору такі багатокомпонентні одиниці становлять особливий інтерес, оскільки потребують застосування аналітичних стратегій перекладу, зокрема членування структури, семантичного згортання або часткової експлікації. Перекладач має не лише відтворити формальну структуру терміна, а й забезпечити зрозумілість і нормативність перекладу з урахуванням синтаксичних і словотвірних можливостей української мови. Таким чином, структурна організація ІТ-термінології постає як динамічне явище, аналіз якого дозволяє глибше зрозуміти механізми формування сучасної фахової мови та визначити оптимальні підходи до перекладу складних термінологічних одиниць.

Отже, ІТ-термінологія функціонує як цілісна, ієрархічно організована та динамічна система, у межах якої терміни визначаються сукупністю системних, дефінітивних і стилістично нейтральних характеристик. Структурна організація ІТ-термінології демонструє тенденцію до ускладнення, що виявляється у переважанні багатокомпонентних словосполучень та змішаних структур, переклад яких потребує встановлення внутрішньої ієрархії компонентів і логіко-семантичного моделювання.

1.3. Перекладознавчий аспект дослідження ІТ-термінів: стратегії та трансформації

У сучасному перекладознавстві проблема відтворення ІТ-термінології розглядається в контексті глобалізації науково-технічної комунікації та

стрімкого розвитку цифрових технологій. Інформаційні технології формують специфічний тип фахового дискурсу, у межах якого терміни виконують системоорганізувальну функцію та забезпечують точність і однозначність професійного спілкування. Таким чином, переклад ІТ-термінів потребує комплексного підходу, що поєднує лінгвістичний, когнітивний і функціональний аналіз.

Переклад у галузі інформаційних технологій доцільно розглядати як складний комплексний процес міжмовної адаптації, що виходить за межі лексико-семантичного співвіднесення одиниць вихідної та цільової мов. Слід зазначити, що системна інтерпретацію спеціалізованих понять, у межах якої переклад охоплює концептуальний, когнітивний і прагматичний виміри. У цьому контексті перекладач виступає не лише як мовний посередник, а як інтерпретатор професійного знання, відповідальний за коректне перенесення іншомовної науково-технічної картини світу в межі національної мовної системи. Л. О. Білозерська зазначає, що переклад спеціалізованих текстів має бути зорієнтований на відтворення концептів, а не ізольованих лексичних форм, оскільки саме концепти репрезентують структуроване професійне знання, закріплене у терміносистемах. У сфері інформаційних технологій це положення набуває особливої актуальності, адже більшість ІТ-термінів є результатом абстрагування складних процесів, алгоритмів і технічних взаємодій [2]. Наприклад, термін «architecture» у контексті програмного забезпечення не зводиться до загальнономовного значення «архітектура», а відображає сукупність принципів проектування системи, що потребує відповідної концептуальної інтерпретації під час перекладу.

К. М. Сухенко пропонує критерій, який зазначає, що в науково-технічному перекладі пріоритет надається не формальній еквівалентності, а смисловій точності й функціональній адекватності терміна в цільовому дискурсі. З цієї перспективи ІТ-терміни постають як когнітивні маркери професійної діяльності, що виконують функцію впорядкування знань і забезпечують однозначність комунікації між фахівцями. Відтак переклад

потребує врахування того, як термін функціонує в типовому контексті використання, які асоціативні зв'язки він активізує та яку роль відіграє в ієрархії суміжних понять [40].

У межах когнітивного підходу, розробленого в працях І. В. Кудрявцевої та підтриманого сучасними перекладознавцями, ІТ-терміни розглядаються як вербалізовані результати процесів категоризації й концептуалізації технічної реальності. Це означає, що переклад терміна має забезпечувати збереження тих концептуальних ознак, які є релевантними для фахової спільноти мови-реципієнта. У разі невідповідності концептуальних структур перекладач змушений застосовувати адаптаційні стратегії, зокрема семантичне моделювання або описовий переклад, аби запобігти спотворенню змісту [24, с. 35].

Таким чином, переклад ІТ-термінів постає як поліфункціональний процес, у межах якого поєднуються мовна інтерпретація, когнітивна реконструкція та прагматична адаптація спеціалізованого знання. Залучення положень когнітивного й функціонального перекладознавства, дозволяє розглядати і аналізувати переклад у галузі інформаційних технологій як інструмент інтеграції іншомовного науково-технічного досвіду в український професійний простір, з урахуванням норм, традицій і потреб національного фахового дискурсу.

Значну роль у забезпеченні адекватності перекладу відіграють перекладацькі трансформації, які застосовуються для подолання міжмовних і міжкультурних розбіжностей. Однією з найпродуктивніших стратегій у перекладі ІТ-термінів є калькування, що полягає у відтворенні структурної моделі іншомовного терміна засобами української мови. Такі одиниці, як «штучний інтелект» («artificial intelligence»), «віртуальна машина» («virtual machine»), «хмарні обчислення» («cloud computing»), демонструють високу ступінь системності та семантичної прозорості. Як зазначає Т. Германс, калька є виправданою тоді, коли вона не суперечить нормам мови перекладу й сприяє точному передаванню наукового змісту [47].

У разі, коли термінологічна одиниця складається з двох або більше терміноелементів чи кореневих морфем, її переклад шляхом буквального відтворення компонентів зі збереженням структурної моделі або через добір семантично близьких відповідників розглядається як калькування. Такий спосіб передбачає орієнтацію не лише на формальну будову терміна, а й на його внутрішню семантичну мотивацію. Наприклад, англomовний термін «access token» було передано українською мовою як «маркер доступу». Лексема «token» у загальномовному та спеціалізованому вжитку може позначати характерну ознаку або індикатор, що корелює зі значенням слова «маркер» як засобу позначення чи ідентифікації певного об'єкта або процесу. Саме ця семантична спільність зумовила вибір відповідника в мові перекладу.

Аналіз перекладацької практики засвідчує, що калькування поодинокі функціонує ізольовано й часто поєднується з іншими способами перекладу. У таких випадках загальна структура терміна в мові перекладу відтворює модель терміна мови оригіналу, проте окремі компоненти можуть передаватися різними перекладацькими прийомами. Один терміноелемент може бути перекладений шляхом семантичного калькування, тоді як інший – за допомогою запозичення, функціонального аналога або описового способу.

Найпоширенішими є комбінації калькування із запозиченням, коли один компонент терміна адаптується до фонетико-графічних норм української мови, а інший перекладається буквально, наприклад: «local server» – «локальний сервер», «web service» – «вебслужба». Досить продуктивними виявляються також поєднання калькування з функціональним аналогом, наприклад «hyperlink» – «гіперпосилання», «challenge password» – «пароль запити», де перекладач, в першу чергу, орієнтується на функціональну роль терміна в системі, а не на його пряме словникове значення. Окрему групу становлять випадки поєднання калькування з описовим перекладом, наприклад: «backup device» – «пристрій резервного копіювання», «bound control» – «пов'язаний елемент керування», що дозволяє уточнити зміст поняття та забезпечити його зрозумілість для адресата [46, с. 45].

У процесі аналізу було зафіксовано також випадки застосування трьох перекладацьких способів одночасно в межах одного терміна. Так, термін «absolute URL» було передано як «абсолютна URL-адреса», де збережено структурну модель оригіналу, використано запозичення аббревіатури URL та застосовано описовий елемент для пояснення іншомовної одиниці. За тим самим принципом перекладено терміни «authoritative server» – «повноважний сервер» та «paged pool» – «вивантажуваний пул», у яких калькування поєднується із запозиченням («сервер», «пул») та функціональним аналогом, що дозволяє точніше відобразити значення окремих компонентів відповідно до контексту їх уживання.

Ще одна особливість термінів, яка безпосередньо впливає на процес перекладу, полягає у взаємодії двох паралельних термінологічних систем – мови оригіналу та мови перекладу. Кожна з цих систем демонструє власну варіативність у формуванні термінів, що дає змогу аналізувати, як зміни у термінах вихідної мови відбиваються на їхніх відповідниках, а також виявляти варіанти, які виникають у мові перекладу незалежно від оригіналу.

Серед термінів, перекладених шляхом калькування, лише один зберіг варіативний аспект – це «Active setup», який має скорочену форму ASP. В українській термінології його передано через кальку «активне налаштування» із запозиченим скороченням ASP. Інколи трапляються випадки, коли калькований переклад одного терміна збігається за формою з іншим терміном, перекладеним іншим способом, що створює ефект полісемії. Наприклад, «company network» і «local network» перекладаються однаково як «локальна мережа», хоча при перекладі терміноелемента «company» застосовано функціональний аналог замість буквального перекладу, який дав би форму «мережа компанії» [7, с. 55].

Ще однією тенденцією є активне використання запозичених елементів із різних мов. Такі запозичення часто піддаються процесу асиміляції, коли іноземні морфеми чи слова адаптуються до структур мови перекладу. Наприклад, у перекладах технічних термінів часто простежується вплив

латинської та грецької мов, які традиційно слугують джерелом термінотворення. В українській термінології це проявляється у словах, де іноземні корені або афікси трансформуються під національні мовні норми. Наприклад, термінологічні пари, перекладені за допомогою калькування: «assembly language» – «мова асемблера», де український аналог запозичує основу з вже існуючого терміна «асемблер». Аналогічно, переклад терміна «router» у вигляді «маршрутизатор» включає суфікс «-изатор», що став типовим у формуванні складених технічних слів, наприклад: «area border router» – «прикордонний маршрутизатор області», «backbone router» – «магістральний маршрутизатор», «backup designated router» – «резервний призначений маршрутизатор».

У цих випадках відбувається асиміляція терміна, тобто його адаптація до українських мовних норм, хоча при цьому він не є прямим запозиченням із мови оригіналу. Схожий механізм спостерігається в терміні «маркер доступу» як переклад «access token», де терміноелемент «маркер» функціонує як запозичення, вже закріплене в українській мові та широко вживане в спеціалізованих текстах [11, с. 41-43].

У перекладі термінів інформаційних технологій одне із значних місць займає транскодування, що передбачає фонетико-графічну адаптацію іншомовного терміна до норм мови перекладу. Цей підхід дозволяє зберегти зовнішню форму слова та його міжнародну знаковість, що є особливо важливим у глобальному професійному середовищі. До транскодованих одиниць у сфері ІТ належать такі терміни, як «сервер», «браузер», «хостинг», «скрипт», «платформа», «клауд» та «фреймворк». Вони не лише підтримують стандартизовану комунікацію між фахівцями різних країн, а й слугують засобом підтримки професійної термінологічної єдності.

Проте дослідження перекладачів, свідчать, що надмірне використання транскрибованих форм без додаткових пояснень може ускладнювати сприйняття тексту, особливо для студентів і початківців у сфері інформаційних технологій [13; 15; 17]. Наприклад, термін «скрипт» без

контексту може залишатися незрозумілим для читача, якщо не вказати його функцію в програмуванні чи веб-розробці. Тому в освітніх матеріалах та технічній документації часто використовують комбінований підхід, поєднуючи транскодування з описовим поясненням: «скрипт (програма, що автоматизує виконання завдань)» або «браузер (програма для перегляду веб-сторінок)».

Транскодування є стратегічним прийомом перекладу технічних текстів, який поєднує мовну економію та функціональну адаптацію. Це дозволяє передавати терміни, стандартизовані міжнародним співтовариством, без втрати інформаційного змісту [16, с.88]. Наприклад, англійський термін «platform» в українській мові зазвичай передається як «платформа», а для забезпечення розуміння його функції додається пояснення: «платформа (система для запуску програм або додатків)». Аналогічним чином переклад терміна «hosting» здійснюється як «хостинг», проте у навчальних матеріалах або інструкціях додається уточнення «хостинг (послуга з розміщення вебсайтів на сервері)».

Таким чином, транскодування в перекладі ІТ-термінів виконує кілька важливих функцій: воно забезпечує міжнародну характерність термінів, формує єдиний стандарт словника ІТ, а також дозволяє поєднувати адаптовану форму з поясненням значення, підвищуючи зрозумілість для локальної аудиторії. Водночас, надмірне використання транскодованих форм без пояснень може ускладнювати когнітивне сприйняття тексту та знижувати ефективність навчання. Тому оптимальна практика перекладу ІТ-термінів полягає у балансі між фонетико-графічною адаптацією та семантичною пояснювальною функцією.

Описовий переклад застосовується у випадках, коли термін не має усталеного відповідника або коли пряме запозичення не забезпечує повного розкриття змісту поняття. Наприклад, «load balancing» передається як «процес рівномірного розподілу навантаження між компонентами системи», а «data breach» – як «порушення безпеки даних». Такі розгорнуті номінації є

характерними для початкового етапу функціонування терміна в мові та сприяють формуванню чіткого уявлення про нове явище. І. В. Білан підкреслює, що описовий переклад виконує пізнавальну функцію й створює підґрунтя для подальшої термінологічної уніфікації [1].

Описовий переклад у практиці перекладу ІТ-термінів застосовується відносно нечасто. Він полягає у передачі значення терміна через розгорнуте словосполучення або пояснювальну конструкцію (експлікацію), що дозволяє максимально точно розкрити його семантику. Прикладами такого підходу є переклади «audio» – «звуковий файл» та «backfill» – «виконувати зворотну засипку». Ще одним прикладом є «File Transfer Protocol», який українською передається як «протокол FTP». Тут один із компонентів терміна перекладено буквально, в той час, як аббревіатура залишилась незмінною, що забезпечує зрозумілість і водночас пояснює специфіку терміна адресату.

Характерною особливістю описового перекладу є його здатність поєднуватися з іншими способами передачі термінів, особливо з калькуванням. У таких комбінаціях можливі два явища: використання слова з переносним значенням там, де у вихідному терміні його немає, або, навпаки, втрата переносного значення при адаптації в мові перекладу. Так, «hot spot» перекладається як «активна точка покажчика миші»: терміноелемент «hot», що у вихідній мові має переносне значення, в українській передано як «активний», позбавлений подібної образності, а додаткове слово «миша» з'явилося завдяки описовій конструкції і в результаті набуло нового термінологічного значення в ІТ.

Іноді описовий переклад спричиняє появу синонімії в мові перекладу. Наприклад, «authentication» має два варіанти передачі: запозичене слово «аутентифікація» і описова конструкція «перевірка справжності». Ще однією рисою цього способу є зміна семантичних зв'язків у термінологічних словосполученнях: наприклад, «back up» перекладено як «створити резервну копію», що демонструє перехід від простого словосполучення до більш

складного семантичного зв'язку, а «campaign goaling» передано як «визначення цілей кампанії», де об'єктний тип зв'язку замінив атрибутивний.

На основі аналізу перекладів ІТ-термінів можна виділити кілька тенденцій. По-перше, домінує переклад за допомогою калькування, часто у поєднанні з іншими способами. По-друге, застосування комбінованих прийомів перекладу є типовим для термінів, що складаються з одного слова або словосполучень. По-третє, незалежно від способу перекладу, за винятком запозичення, можливе використання наукової метафори для уточнення або пояснення значення терміна. Варіантність і семантичні трансформації у більшості випадків трапляються досить нечасто. Нарешті, скорочення, хоча й поширене в практиці перекладу, часто супроводжується пояснювальними елементами, що підвищує зрозумілість і мотивованість терміна для користувача.

Особливу увагу в перекладі ІТ-термінів привертає семантичне моделювання, яке полягає у створенні нової номінації шляхом використання внутрішніх ресурсів української мови. Цей підхід передбачає не просто буквальний переклад, а формування терміна, який відображає основну ідею поняття, зберігаючи його функціональне та образне навантаження. Наприклад, термін «міжмережевий екран» для англomовного «firewall» успішно передає образ бар'єру, який захищає комп'ютерну мережу, одночасно зберігаючи точність технічного значення. Слово «пісочниця», яке використовується для позначення ізолюваного тестового середовища («sandbox»), демонструє здатність української мови створювати живі, метафорично забарвлені терміни, що легко сприймаються користувачами. Ще одним прикладом є «дерево каталогів» («directory tree»), де метафора «дерево» дозволяє наочно відобразити ієрархічну структуру файлів і папок, зберігаючи при цьому зрозумілість та логічну точність.

Аналіз цих прикладів свідчить про те, що семантичне моделювання успішно поєднує образність вихідного терміна з вимогами точності і нормативності, що є критично важливим для науково-технічного та

професійного дискурсу. Цей метод дозволяє не лише уникнути калькування чи буквального запозичення, але й створює терміни, які органічно інтегруються в українську мовну систему, підтримуючи її внутрішню когерентність та зрозумілість для користувача.

Водночас існують деякі проблеми гармонізації міжнародних стандартів із нормами української мови. Домінування англійської в ІТ-сфері зумовлює потребу уніфікації термінів на глобальному рівні, проте механічне перенесення англійських форм може призводити до порушення морфологічних і семантичних правил української мови, створюючи терміни, які важко адаптувати та сприймати. У цьому контексті переклад виступає не лише засобом трансферу інформації, а й інструментом балансування між глобальною стандартизацією та національною мовною традицією.

Ефективна термінологічна політика потребує тісної співпраці лінгвістів, перекладачів та галузевих фахівців. Це забезпечує не лише точність технічного значення термінів, а й їхню культурно-мовну адекватність, сприяє формуванню зрозумілої та послідовної термінологічної системи, здатної інтегрувати нові поняття без шкоди для національної мови.

Тож, перекладознавчий аналіз ІТ-термінів засвідчує, що адекватне відтворення спеціалізованої лексики можливе лише за умови застосування комплексу перекладацьких стратегій і трансформацій. Такий підхід забезпечує точність, системність і функціональну придатність термінології, сприяючи повноцінному розвитку українського ІТ-дискурсу.

Висновок до розділу 1. У першому розділі було здійснено всебічний теоретичний аналіз фундаментальних положень функціонування та перекладу ІТ-термінології, що дозволило констатувати динамічну еволюцію поняття «термін» від власне номінативної одиниці до складного когнітивного концепту в сучасній лінгвістичній парадигмі. Дослідження генези термінознавчих підходів засвідчило, що в умовах антропоцентризму термін розглядається як засіб професійної комунікації, що акумулює спеціалізовані знання та вимагає чіткої дефінітивності. Аналіз структурно-лінгвістичних

характеристик ІТ-лексики продемонстрував її складну ієрархічну організацію, де системність та стилістична нейтральність поєднуються з активними процесами детермінологізації та метафоризації. Окрему увагу було приділено перекладознавчому аспекту, де встановлено, що відтворення англомовних ІТ-термінів українською мовою є комплексним і складним процесом, який потребує балансування між міжнародною стандартизацією та збереженням норм мови перекладу. Обґрунтовано, що ефективність міжмовної адаптації залежить від комплексного застосування перекладацьких стратегій і трансформацій, які забезпечують термінологічну точність і функціональну адекватність у межах фахового дискурсу.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ІТ-ТЕРМІНОЛОГІЇ

2.1. Морфологічна структура ІТ-термінів: прості, складні терміни та терміни-словосполучення

Одноосновні ІТ-терміни становлять істотну категорію професійної термінології в сфері інформаційних технологій. Вони включають одиниці, що складаються лише з однієї морфеми, і відображають базові поняття, явища та дії, характерні для комп'ютерного дискурсу. Завдяки своїй структурній простоті такі терміни виконують основну функцію у процесі комунікації між фахівцями, забезпечуючи точну ідентифікацію об'єктів, процесів та характеристик систем.

Непохідні одноосновні терміни, або прості терміни, утворюють основу словникового складу професійного дискурсу і представлені, зокрема, іменниками, дієсловами та прикметниками. Іменники зазвичай позначають суб'єкти, об'єкти та явища, наприклад «user», «virus», «hacker», «leak», «mapping», «generation», що в українській термінології передаються як «юзер», «вірус», «хакер», «витік», «мапінг», «генерація». Дієслова, наприклад «run», «fix», «support», «deactivate», описують дії або процеси, які виконують об'єкти системи, і перекладаються відповідними українськими формами, що зберігають функціональне значення. Прикметники, наприклад «offline», «multicore», «portable», «optical», «personal», відображають властивості об'єктів та процесів і перекладаються як «офлайн», «багатоядерний», «портативний», «оптичний», «персональний».

Ці одиниці формують основу термінологічної системи, забезпечуючи можливість створення нових словосполучень та похідних термінів, а також визначають базові моделі для перекладу та адаптації англomовної термінології українською мовою, що є важливим аспектом професійної комунікації у сфері ІТ.

Ці терміни, що складаються лише з однієї морфемі або утворені похідним шляхом за допомогою афіксації, виконують провідну функцію у вербалізації професійних знань, забезпечуючи точну номінацію об'єктів, процесів та явищ у комп'ютерній сфері. Непохідні одноосновні терміни представлені переважно іменниками, які позначають базові поняття, зокрема користувачів, програмні об'єкти, загрози та процеси, що відображають сутність предметної галузі. Вони можуть виступати як самостійні одиниці, так і включатися до складних словосполучень, виконуючи функцію основи для формування нових термінів. Український переклад таких одиниць здійснюється через адаптацію фонетики або запозичення з мінімальними змінами, що дозволяє зберегти ідентичність терміна, наприклад «user» передається як «юзер», «virus» – «вірус», «mapping» – «мапінг», «generation» – «генерація». Дієслова, що зустрічаються серед непохідних термінів, відображають процеси або дії, характерні для об'єктів і систем, і передаються в українській термінології через відповідні дієслівні форми, що зберігають функціональну роль, наприклад «run» – «запускати», «fix» – «виправляти», «support» – «підтримувати». Прикметники виконують роль характеристик об'єктів або процесів і в перекладі зберігають ознакову функцію, як у випадках «offline» – «офлайн», «portable» – «портативний», «multicore» – «багатоядерний», «personal» – «персональний», «optical» – «оптичний» [4].

Похідні одноосновні терміни формуються за допомогою суфіксів, префіксів або їх комбінації, що дозволяє змінювати граматичну категорію, уточнювати або розширювати значення основи. Іменникові похідні терміни утворюються від дієслів та прикметників і позначають субстантивацію дії або виконавця, як у випадках «adapter» – «адаптер», «administrator» – «адміністратор», «downloader» – «завантажувач», а також за допомогою суфікса *-ion* формуються терміни, що відображають процес чи результат дії, наприклад «virtualization» – «віртуалізація», «extension» – «розширення». Суфікс *-ing* у термінах «streaming» та «mapping» дозволяє підкреслити активність або безперервність процесу. Дієслівні похідні, утворені суфіксами

– *ate* або – *ize*, передають процес виконання дії, як у «activate» – активувати, «defragment» – «дефрагментувати», «encrypt» – «шифрувати», а прикметникові похідні за допомогою суфіксів формують ознаки або властивості об'єктів, наприклад «digital» – «цифровий», «augmented» – доповнений, «personal» – «персональний».

Префіксальна деривація дозволяє модифікувати або уточнювати значення термінів без зміни їхньої частини мови. Префікс *re-* позначає повторюваність дії, як у «reconfigured» – «переконфігурований» та «refurbished» – відновлений, тоді як *cyber-* вказує на належність до комп'ютерних мереж або кіберпростору, наприклад «cyberattack» – «кібернапад», «cybercriminal» – «кіберзлочинець». Префікси, що передають надмірність або розширене значення, включають *hyper-*, *macro-*, *ultra-*, *over-*, наприклад «hyperlink» – «гіперпосилання», «macrocamera» – «макрокамера», «ultrawide» – «ультраширокий», «overclock» – «розгін». Інші префікси виконують функцію уточнення або контрастування: *de-* надає антонімічного значення, наприклад «deactivate» – «деактивувати», *multi-* – множинного, наприклад «multicore» – «багатоядерний», *micro-* – зменшеного, наприклад «microSD» – «мікроSD», «offline» – «неактивності», в свою чергу, *self-* і *meta-* позначають спрямованість дії на сам об'єкт, наприклад «self-destruct» – «самознищення», «metaverse» – «метавсесвіт».

Комбінований префіксально-суфіксальний спосіб поєднує обидві функції, дозволяючи одночасно змінювати семантичне значення та граматичну категорію терміна. Це дозволяє утворювати гнучкі та багатофункціональні терміни, здатні відтворювати англomовну термінологію українською мовою без втрати точності або семантичної насиченості, наприклад терміни «reconfigured», «refurbished», «cyberhijacking» – «переконфігурований», «відновлений», «кіберзахоплення». Такий підхід забезпечує логічність, структурність та повноту термінологічної системи у професійному дискурсі, що відповідає сучасним концепціям термінознавства та підходам до перекладу технічних текстів [1].

Складні комп'ютерні терміни утворюються шляхом об'єднання двох або більше слів або елементів для створення довшого слова, яке може писатися окремо, разом або через дефіс. Значення новоутвореного терміна може збігатися або відрізнятися від значення його складових частин, що робить його семантичне навантаження більш комплексним. Спосіб об'єднання компонентів дозволяє виділяти терміни, утворені шляхом складання незалежних основ, та терміни, створені з використанням інтерфіксів, що з'єднують складові в єдину структуру. Є. В. Скибін підкреслює, що основа або корінь слова є ключовим словотворчим елементом, а процес словотворення включає як складання, так і слововивід, що призводить до формування синтаксичних композитів, які виступають як єдині лексичні одиниці [38, с. 57].

Л. Г. Радочинська наголошує на цільнооформленості складних слів, тобто на їхньому внутрішньому єднанні, яке не дозволяє поділу на частини та вставлення між ними інших мовних одиниць. Цільнооформленість визначається як внутрішніми ознаками, що включають фонетичні, морфологічні та орфографічні характеристики, так і зовнішніми, що стосуються синтаксичних зв'язків. Орфографія при цьому не є основною ознакою, оскільки в англійській мові складені слова можуть писатися різними способами без зміни смислу. Синтаксичні ознаки цільнооформленості включають характер сполучуваності компонентів, порядок їх розташування та наявність або відсутність службових елементів. Лексичні одиниці, що входять до складу складного слова, підпорядковуються новим парадигматичним і синтагматичним функціям, обмежуючи власну семантичну та морфологічно-синтаксичну самостійність. Внутрішня цілісність складного слова, утвореного складанням основ із повнозначних слів, визначає його категоріальну властивість, тоді як ономасіологічна зв'язність компонентів впливає на зовнішні ознаки цілісності, зокрема на наголос та спосіб написання [34, с. 58].

У досліджуваній комп'ютерній терміносистемі виділяють складні терміни, які можуть виступати як самостійні одиниці, наприклад, «firmware», «benchmarking», «password», «shortcut», «malware», «heatsink» – так і входити

до складніших словосполучень, а саме: «end-to-end encryption», «dropdown menu», «digital footprint», «dual-band router», «letterheaded elements», «all-in-one PC», «pop-up menu». Всі складні терміни класифіковані за морфологічною ознакою, при цьому більшість складових є іменниками, що відображають основні об'єкти, процеси та явища в ІТ-сфері. Дієслівні композити зустрічаються рідше, а прикметникові – ще рідше, виконуючи функцію характеристики об'єктів та процесів.

За кількістю компонентів складні терміни поділяються на двокомпонентні та трикомпонентні. Двокомпонентні моделі переважають, при цьому серед них найпродуктивнішими є поєднання іменника з іменником, наприклад «adware», «bandwidth», «bloatware», «chipset», «cryptocurrency», «device-steal», «footprint», «firmware», «heatsink», «hotspot», «malware», «password», «powershell», «ransomware», «screenshot», «shortcut», «spyware», «thunderbolt», «toolbar», «wildcard». Значно менше представлено поєднання дієслова з прийменником, прикметника з іменником або іменника з дієприкметником, наприклад «back up», «dropdown», «leftover», «pop-up», «pop-down», «benchmarking», «crowdsourcing», «crowdfunding», «fingerprinting», «daisy-chained», «letterheaded», «dual-band», «by default» [9].

Серед трикомпонентних термінів спостерігаються моделі поєднання іменника, прийменника та іменника, як у «end-to-end» або «peer-to-peer», а також поєднання прикметника, прийменника та числівника, наприклад «all-in-one». Аналізуючи складні терміни, варто підкреслити, що найпродуктивнішими є моделі, де поєднуються іменники або дієслівні форми, що виконують функцію ознаки чи процесу, тоді як менш продуктивними є комбінації прикметників із іменниками та прийменниками або більш складні трикомпонентні конструкції. Таким чином, у англійських комп'ютерних термінах-композиціях переважають іменники, що формують основу двокомпонентних складних термінів, відображаючи ключові концепти ІТ-сфери.

Тож, складні комп'ютерні терміни утворюються через об'єднання двох або більше основ і функціонують як єдині лексичні одиниці з внутрішньою цілісністю. Найбільш продуктивними є комбінації іменників та дієслівних форм, що відображають основні об'єкти та процеси, тоді як менш поширені моделі включають прикметники та складні трикомпонентні структури. Морфологічна структура складних термінів забезпечує точність передачі смислу та ефективність перекладу на українську мову, що важливо для професійної комунікації в ІТ-сфері.

Сфера комп'ютерних технологій постійно потребує створення нових позначень для об'єктів, процесів та понять, що стимулює активне формування термінологічних словосполучень. Обмеженість лексичного ресурсу мови сприяє виникненню багатоконпонентних одиниць, які здатні точно відобразити спеціалізовані поняття. О. Є. Єнікєєва визначає термінологічне словосполучення як багатоконпонентну ланцюгову конструкцію, що складається зі слів, пов'язаних між собою прийменниками або без них [8, с. 56]. М. І. Кіслухіна розглядає такі словосполучення як синтаксичні структури, що формуються шляхом поєднання двох або більше термінів на основі семантичної сполучуваності [18, с. 83]. І. В. Кудрявцева підкреслює, що термінологічне словосполучення є смисловим та граматичним об'єднанням двох або кількох повнозначних слів, які слугують для позначення професійного поняття [24, с. 36].

Важливим критерієм таких словосполучень є їхня відтворюваність у професійній комунікації. В. О. Карабан зазначає, що кожне термінологічне словосполучення спирається на стійку структуру, яка дозволяє йому стабільно позначати спеціальне поняття [13, с. 44]. І. О. Гумовська виділяє наступні ознаки: належність до певної системи понять, обмежене коло використання, наявність термінологічності складових, структурна стійкість та обмежена здатність компонентів формувати нові словосполучення [6]. Як зазначає О. М. Петрин, синтаксична побудова словосполучень дозволяє уточнювати базове поняття, вводячи додаткові компоненти, при цьому зберігаючи точність

і лаконічність терміна, а функція словосполучення – максимально точне розкриття спеціального поняття – залишається незмінною [33, с. 96].

Аналіз термінів комп'ютерної сфери показує, що найбільш поширеними є двокомпонентні словосполучення. Найчастіше вони формуються за моделлю N+N, наприклад: «registry keys» – «ключі реєстру», «secure boot» – «безпечне завантаження», «storage service» – «сервіс зберігання даних», «network adapter» – «мережевий адаптер», «proxy server» – «проксі-сервер». Такі поєднання номінують предмети або процеси та уточнюють їхні характеристики.

Іншою продуктивною моделлю є поєднання прикметника з іменником (Adj+N), що відображає властивості чи функціональні особливості об'єкта. Приклади включають: «artificial intelligence» – «штучний інтелект», «clean install» – «чиста інсталяція», «digital footprint» – «цифровий слід», «virtual memory» – «віртуальна пам'ять», «safe mode» – «безпечний режим».

Поєднання дієслова з іменником або дієслівними формами (V+N, Ving+N, Ved+N, N+Ving, Adj+Ving) використовується для позначення дій або процесів, наприклад: «remove an account» – «видалити обліковий запис», «run a program» – «запустити програму», «machine learning» – «машинне навчання», «email formatting» – «форматування електронної пошти», «augmented reality» – «доповнена реальність», «double tapping» – «подвійне натискання». Такі конструкції дозволяють деталізувати дії та процеси, створюючи точне семантичне представлення понять.

Трикомпонентні словосполучення деталізують термін ще більше і формуються за моделями N+N+N, Adv+N+N, Adj+N+N, N+Ving+N, Ved+N+N, V+Ving+N. Приклади:» «end-to-end encryption» – «скрізне шифрування», «account-deletion page» – «сторінка видалення облікового запису», «video-sharing service» – «сервіс для обміну відео», «blue screen of death» – «синій екран смерті», «two-factor authentication» – «двофакторна автентифікація», «build-in download manager» – «вбудований менеджер завантажень».

Чотирих- та п'ятикомпонентні словосполучення зустрічаються рідше і використовуються для позначення складних елементів програмного забезпечення, наприклад: «browser's three-dot menu» – «меню браузера з трьома крапками» та «Google's three-dot search trick» – «пошуковий прийом Google з трьома крапками».

Отже, аналіз показує, що продуктивність термінологічних словосполучень визначається кількістю компонентів та граматичною категорією головного слова. Одноосновні комп'ютерні терміни є фундаментом ІТ-термінології, де іменники передають предмети та явища, дієслова – процеси, а прикметники – характеристики об'єктів. Похідні терміни демонструють високу продуктивність словотвору завдяки суфіксам та префіксам, що дозволяє формувати нові категорії понять і уточнювати смислове навантаження. Переклад таких термінів українською мовою вимагає адаптації семантики та граматичної структури, що забезпечує точність, зрозумілість і функціональність професійної комунікації.

Найбільш поширеними є двоконпонентні номінативні конструкції, де головний іменник детермінує значення, тоді як три- і чотирикомпонентні словосполучення уточнюють і деталізують терміни, забезпечуючи глибше семантичне охоплення. Дієслівні та прикметникові моделі словосполучень створюють можливість опису дій, процесів та властивостей об'єктів, зберігаючи при цьому семантичну цілісність і стійкість термінів у професійній комунікації. Найбільш продуктивними виявилися моделі поєднання іменника з іменником, потім прикметник з іменником, а найменш – поєднання дієслова з іменником чи дієслівними формами, а також багатоконпонентні чотири- та п'ятиелементні конструкції, що використовуються лише в окремих випадках. Таким чином, структурна і морфологічна організація термінологічних словосполучень визначає їх ефективність у номінації нових понять та забезпечує точність професійного дискурсу.

2.2. Аббревіація та акронімія як провідні способи термінотворення в ІТ-галузі

Аббревіація та акронімія в сучасній ІТ-галузі постають не лише як зручні техніки скорочення багатокomпонентних номінативних конструкцій, а й як повноцінні, системоутворювальні механізми формування, впорядкування та стандартизації галузевої термінології. В умовах стрімкого розвитку комп'ютерних технологій, інтенсивної цифровізації суспільства, швидкого оновлення програмного забезпечення, апаратних засобів і мережевих сервісів виникає постійна потреба у фіксації нових понять, процесів і об'єктів. Такі поняття зазвичай характеризуються високим ступенем концептуальної складності, що зумовлює появу розгорнутих багатослівних назв, незручних для регулярного використання у професійному спілкуванні.

У цьому контексті аббревіатури й акроніми виконують функцію своєрідних «компресорів» інформації, забезпечуючи оптимальний баланс між семантичною насиченістю та формальною лаконічністю терміна. Наприклад, терміни API, CPU, RAM, HTTP або UI сприймаються фахівцями як цілісні знаки, що безпосередньо співвідносяться з конкретними технічними поняттями, не потребуючи постійного звернення до їх повних розшифрувань.

Крім економії мовних засобів, аббревіація та акронімія виконують важливу когнітивну функцію, полегшуючи опрацювання й структурування спеціалізованих знань. За спостереженнями О. Є. Єнікєєвої, скорочені терміни сприяють формуванню стійких ментальних моделей у свідомості фахівців, оскільки скорочена форма швидше запам'ятовується й асоціюється з певним концептом. Водночас такі одиниці забезпечують міжнародну уніфікацію ІТ-термінології, адже більшість аббревіатур і акронімів функціонує як інтернаціоналізми (повні або часткові), зберігаючи однакоvu форму в різних мовах.

Активне використання аббревіатур і акронімів у сучасній ІТ-галузі зумовлене не лише прагненням до мовної економії, а й глибинними

системними потребами терміносфери: необхідністю швидкого найменування нових понять, забезпечення точності професійної комунікації та інтеграції національних терміносистем у глобальний науково-технічний простір [8, с. 57].

У лінгвістичній традиції аббревіація послідовно трактується як повноцінний словотвірний процес, у межах якого здійснюється свідоме скорочення формально розгорнутих найменувань із подальшим закріпленням редукованої форми в лексичній системі мови. Важливою ознакою цього процесу є лексикалізація скорочених одиниць, унаслідок чого вони втрачають статус тимчасових або умовних позначень і набувають усіх характеристик терміна: стабільності форми, однозначної співвіднесеності з поняттям та здатності функціонувати в різних типах фахового дискурсу. Саме в такому аспекті аббревіацію розглядають сучасні термінознавчі дослідження, підкреслюючи її системний і закономірний характер.

О. Є. Єнікеева наголошує, що в спеціальних мовах скорочення не слід розцінювати як вторинні чи допоміжні одиниці, оскільки вони безпосередньо пов'язані з концептуальним апаратом певної галузі знань і закріплюються за конкретними науково-технічними поняттями. У такий спосіб аббревіатура перестає бути лише формальною редукацією повної назви й перетворюється на самостійну номінацію, здатну повноцінно виконувати комунікативні та когнітивні функції.

У сфері інформаційних технологій ця тенденція проявляється особливо активно. Аббревіатури: CPU, GPU, API, URL або SQL у професійному середовищі сприймаються як первинні номінації, що безпосередньо актуалізують відповідні поняття без звернення до повних словесних розгорток. Повні форми, своєю чергою, здебільшого виконують допоміжну роль і використовуються переважно в навчальних, довідкових або популяризаторських текстах. Така асиметрія між скороченою та розгорнутою формами свідчить про високий ступінь лексикалізації аббревіатур і їх інтегрованість у професійну мовну практику.

Крім того, аббревіація в ІТ-термінології виконує важливу системоорганізувальну функцію, сприяючи впорядкуванню та ієрархізації понять. Скорочені одиниці легко комбінуються з іншими термінами, утворюючи складні номінативні комплекси, наприклад «API gateway», «GPU acceleration», «URL routing», що забезпечує гнучкість і продуктивність термінотворення. Як зазначає М. І. Кіслухіна, подібні структури демонструють здатність аббревіатур бути активними компонентами словотвірних моделей, а не лише кінцевим результатом редукції [18, с. 84].

Слід зазначити, що аббревіація в сучасній ІТ-галузі постає не як периферійне явище, а як один із ключових механізмів формування термінологічного поля. Її роль полягає не лише в оптимізації мовної форми, а й у забезпеченні когнітивної зручності, комунікативної ефективності та концептуальної чіткості фахового мовлення, що підтверджує її провідне місце в системі сучасного термінотворення.

Значне місце у формуванні та функціонуванні сучасної ІТ-терміносистеми посідають алфаветизми, тобто різновид аббревіатур, утворених із початкових літер компонентів багатокomпонентних термінологічних найменувань і ті, що вимовляються по літерах. Такі одиниці виникають унаслідок прагнення до формальної компресії складних номінативних конструкцій без втрати їхньої семантичної прозорості. У галузі інформаційних технологій алфаветизми є особливо продуктивними, оскільки дозволяють швидко й точно позначати складні технічні поняття, що регулярно актуалізуються в професійному спілкуванні. До типових прикладів належать HTML як мова розмітки гіпертексту, FTP як протокол передавання файлів, SSD як тверdotілий накопичувач, а також такі одиниці, як DNS, USB, TCP, які стали невід'ємною частиною фахової лексики.

Характерною особливістю алфаветизмів є збереження чіткого семантичного зв'язку з повною формою терміна, що полегшує їх інтерпретацію для фахівців і забезпечує концептуальну однозначність. Водночас у процесі активного вживання скорочені форми поступово

набувають автономності й функціонують як самостійні лексичні одиниці. Це проявляється, зокрема, в їхній здатності до синтаксичної та словотвірної інтеграції в мову-реципієнт: алфабетизми легко входять до складу атрибутивних словосполучень і складних термінів, наприклад «HTML-сторінка», «FTP-сервер», «SSD-накопичувач», «USB-пристрій», «TCP-з'єднання». Така сполучуваність свідчить про високий рівень адаптації цих одиниць і їх функціональну повноцінність.

З погляду термінознавства, алфабетизми виконують не лише компресивну, а й системоорганізувальну функцію. Саме завдяки алфабетизмам ІТ-термінологія демонструє високий ступінь інтернаціоналізації, адже такі одиниці здебільшого зберігають сталу форму в різних мовах і не потребують перекладу, а лише графічної або фонетичної адаптації [31, с. 37]. Алфабетизми в ІТ-галузі виступають ефективним засобом номінації, що поєднує семантичну точність, формальну компактність і комунікативну зручність. Їх активне використання засвідчує прагнення сучасної терміносистеми до оптимізації мовних ресурсів і водночас до збереження чіткої концептуальної структури професійного знання.

Поряд з алфабетизмами вагоме місце в ІТ-терміносистемі посідають акроніми – ініціальні скорочення, які вимовляються як фонетично цілісні слова та за своєю звуковою організацією наближаються до загальномовних лексем. Їх поява зумовлена не лише прагненням до мовної економії, а й необхідністю створення зручних для усного й писемного вжитку номінацій, здатних швидко інтегруватися в професійне спілкування. На відміну від алфабетизмів, акроніми сприймаються мовцями як завершені словесні одиниці, що полегшує їх засвоєння та сприяє активному функціонуванню в різних комунікативних ситуаціях.

Як зауважує М. В. Кіслухіна, акроніми характеризуються високим ступенем лексикалізації, оскільки в короткі строки закріплюються в мовній системі, набувають граматичних характеристик і демонструють здатність до подальшого словотвірного розвитку. У сфері інформаційних технологій це

виявляється особливо виразно: такі одиниці, як RAM, NAS, RAID, CAPTCHA, сприймаються не як умовні скорочення, а як повноцінні терміни з чітко окресленим змістом. Вони легко входять до складу складених терміносполучень і похідних конструкцій, утворюючи, зокрема, номінації, наприклад «RAID-масив», «RAM-пам'ять», «NAS-сховище», «CAPTCHA-перевірка», що свідчить про їхню структурну та функціональну адаптованість [18].

Важливою рисою акронімів є їхня здатність виходити за межі вузькоспеціалізованого дискурсу й проникати в «напівпрофесійне» та навіть загальномовне середовище, особливо в контексті цифрової комунікації. Це сприяє поступовому розмиванню межі між фаховою та нефаховою лексикою, водночас не знижуючи термінологічної точності таких одиниць. У перекладацькій практиці акроніми зазвичай зберігають оригінальну графічну форму та не підлягають розгортанню повної назви, оскільки їхня семантика закріплена за цілісним знаком і є прозорою для адресата, обізнаного з ІТ-сферою. У таких випадках переклад зводиться до контекстуальної адаптації та граматичного узгодження акроніма з нормами мови перекладу.

Акроніми в сучасній ІТ-галузі виконують не лише компресивну, а й системоутворювальну функцію, забезпечуючи компактність, зручність уживання та стабільність термінологічного поля. Їх активне функціонування підтверджує тенденцію до лексичної автономізації скорочених форм і засвідчує їх провідну роль у процесах сучасного термінотворення.

Окрему й доволі показову групу в межах ІТ-терміносистеми утворюють комбіновані абрєвіатури, структура яких базується на поєднанні скороченого компонента з повнозначним словом. Такі одиниці, як «IP address», «MAC address», «QR code», «SD card», репрезентують гібридний тип термінотворення, у якому взаємодіють механізми абрєвіації та словоскладання. Скорочений елемент у подібних конструкціях концентрує ключову семантичну інформацію, пов'язану з технологічним або функціональним аспектом поняття, тоді як повнозначний компонент слугує

засобом конкретизації, уточнюючи тип об'єкта, його статус або сферу застосування.

Як зазначає Л. Г. Радочинська, комбіновані терміни цього типу характеризуються високим ступенем семантичної цілісності, попри формальну двокомпонентність [34, с. 75]. Аббревіатурна частина виступає смисловим ядром номінації та забезпечує її термінологічну впізнаваність, тоді як повне слово виконує класифікаційну функцію, знімаючи можливу багатозначність скорочення. Наприклад, у сполученні «IP address» аббревіатура IP відсилає до «протоколу мережевої ідентифікації», а іменник «address» конкретизує поняття як унікальний числовий або символний ідентифікатор у мережі. Ще один приклад, де прослідковуємо, у терміні «QR code» – «скорочений компонент фіксує тип кодування інформації», тоді як лексема «code» визначає загальну категорію об'єкта.

Важливою рисою комбінованих аббревіатур є їхня висока адаптивність до різних мовних систем. У перекладі українською мовою такі одиниці, як правило, зберігають аббревіатурний елемент без змін, водночас повнозначний компонент може перекладатися або калькуватися залежно від усталеної термінологічної норми: «IP-адреса», «MAC-адреса», «QR-код», «SD-карта». Це свідчить про стабільність скороченої частини як міжнародного термінологічного маркера та про функціональну гнучкість повного слова, яке легко інтегрується в морфологічну систему мови перекладу.

З погляду функціонування в дискурсі комбіновані аббревіатури поєднують переваги компактності та зрозумілості, що робить їх особливо зручними в технічній документації, інструкціях і професійному спілкуванні. Вони не лише оптимізують мовне оформлення спеціалізованих текстів, а й сприяють упорядкуванню термінологічного поля, забезпечуючи чітку ієрархію понять. Таким чином, комбіновані аббревіатури постають як ефективний і продуктивний інструмент сучасного ІТ-термінотворення, що відображає загальну тенденцію до інтеграції різних словотвірних механізмів у межах фахової мови [34].

У сучасному IT-дискурсі поряд із лексичними абревіатурами активно функціонують графічні скорочення, специфіка яких полягає у переважно письмовій формі реалізації. Вони є характерними насамперед для технічної документації, програмних інтерфейсів, довідкових матеріалів і користувацьких інструкцій, де важливими є компактність подання інформації та однозначність позначень. До цього типу належать умовні знаки форматів файлів, назв протоколів, інтерфейсів і стандартів, зокрема «.exe», «.pdf», «.json», «USB-C», які виконують функцію швидкої ідентифікації технічних об'єктів або процесів.

Особливістю графічних абревіатур є те, що вони не мають самостійної фонетичної форми або ж не закріплені за єдиним варіантом усного відтворення. У мовленні такі одиниці зазвичай замінюються повними назвами або описовими інтерпретаціями, наприклад: «виконуваний файл для .exe», «документ у форматі PDF для .pdf», «файл структурованих даних для .json». Саме цю рису підкреслює Л. Г. Радочинська, зазначаючи, що графічні скорочення є максимально економними засобами письмової комунікації, які концентрують значний обсяг спеціалізованої інформації в мінімальній графічній формі, але водночас залишаються тісно пов'язаними з розгорнутими номінаціями [34].

У функціональному плані графічні абревіатури виконують насамперед ідентифікаційну та навігаційну роль. У програмних меню, налаштуваннях операційних систем або списках підтримуваних форматів вони дозволяють користувачеві швидко орієнтуватися в технічних характеристиках без звернення до докладних пояснень. Наприклад, позначення «USB-C» одразу вказує на «конкретний тип роз'єму та стандарт передавання даних», а скорочення «.json» сигналізує про «формат, призначений для обміну структурованою інформацією між програмами».

З погляду перекладу та термінологічної нормалізації графічні абревіатури, як правило, не підлягають трансформації, оскільки їхня форма є стандартизованою на міжнародному рівні. Перекладацьке втручання

обмежується коментуванням або поясненням значення скорочення у навчальних чи популяризаторських текстах. Це підтверджує їхній статус як універсальних знаків професійної комунікації, що забезпечують міжмовну та міжкультурну зрозумілість у сфері інформаційних технологій.

Таким чином, графічні абрєвіатури посідають важливе місце в ІТ-терміносистемі, доповнюючи лексичні скорочення та акроніми. Вони репрезентують особливий тип термінологічних одиниць, орієнтованих на письмовий канал комунікації, і водночас відображають загальну тенденцію до формальної стислості, стандартизації та функціональної ефективності фахової мови інформаційних технологій.

У сучасному ІТ-дискурсі абрєвіатури та акроніми виконують багатофункціональну роль, виходячи за межі номінативної та економічної функцій. Вони слугують важливими когнітивними та прагматичними інструментами, оскільки дозволяють швидко оперувати великою кількістю технічної інформації та сприяють ефективній організації знань у професійній комунікації. Ці одиниці маркують належність мовця до професійного середовища, виступають як індикатори спеціалізованого регістру та сигналізують про рівень експертизи співрозмовника. Наприклад, використання абрєвіатур API, SDK або IoT, не лише скорочує комунікаційний потік, а й одразу ідентифікує сферу діяльності та професійні компетенції мовця.

Крім когнітивної та прагматичної ролі, абрєвіатури й акроніми виконують функцію стандартизації термінології, що є особливо важливим у міжнародному контексті інформаційних технологій. Вони уніфікують найменування концептів, знижують ризик неоднозначного тлумачення та сприяють точності технічної документації. Наприклад, позначення HTTP або FTP однозначно асоціюється з відповідними протоколами, незалежно від мови спілкування, що робить їх незамінними у глобальному професійному дискурсі.

Досліджуючи функціонування абрєвіатур і акронімів у сфері інформаційних технологій, слід зазначити, що ці мовні одиниці виступають не

лише як зручні скорочення, а як повноцінні системні механізми формування і розвитку комп'ютерної терміносистеми. Вони забезпечують компактність і точність передачі технічної інформації, сприяють стандартизації термінів та уніфікації міжнародного професійного дискурсу, дозволяючи фахівцям з різних країн ефективно обмінюватися знаннями без втрати змісту. Аббревіації та акроніми виступають не лише номінативними одиницями, а й когнітивними інструментами, оскільки вони організують та структурують складні поняття, полегшують запам'ятовування та тлумачення термінів, а також маркують приналежність мовця до професійної спільноти та регламентованого фахового стилю спілкування.

У практичному плані ці мовні форми демонструють високу продуктивність: алфабетизми, які вимовляються по літерах, зберігають тісний семантичний зв'язок із повними формами термінів і легко інтегруються у складні словосполучення, тоді як акроніми, вимовні як цілісні слова, швидко лексикалізуються, набуваючи граматичних категорій і можливості творити похідні та складні терміни.

У перекладі ІТ-термінів особливу увагу слід приділяти балансуванню між збереженням міжнародно визнаних аббревіатур та адаптацією до норм і традицій української фахової мови. Це передбачає, що оригінальна форма скорочення часто залишають без змін, оскільки вона вже закріплена у професійному вжитку та забезпечує однозначність термінологічного позначення, проте іноді доцільно додавати роз'яснювальний переклад або пояснювальне словосполучення для підвищення зрозумілості у навчальному чи міжмовному контексті. Таким чином, аббревіації та акроніми у сучасній ІТ-галузі не лише виконують функцію економії мовних засобів, а й слугують стратегічним елементом організації терміносистеми, забезпечуючи структурність, узгодженість і міжнародну комунікативну ефективність комп'ютерної мови.

2.3. Словотвірні моделі англомовних ІТ-термінів

Словотвірні процеси відіграють визначну роль у формуванні англомовної ІТ-термінології, оскільки саме через них формується здатність терміносистеми відображати нові технології, процеси, пристрої та програмні концепції. Сучасний ІТ-дискурс характеризується високою динамікою, появою нових понять, структур і постійним оновленням термінології, що потребує варіативних словотвірних механізмів. У цьому контексті основними способами формування термінів є деривація, словоскладання, конверсія та запозичення, кожен із яких має специфічні формотворчі та семантичні особливості, які здатні задовольняти потреби фахової комунікації та перекладу. Комплексне застосування цих механізмів забезпечує однозначність термінів, їхню продуктивність та можливість адаптації до нових технологічних реалій.

Деривація посідає основне місце серед словотвірних механізмів англомовної ІТ-термінології, оскільки забезпечує системне та послідовне найменування нових понять відповідно до логіки розвитку технологій. Її продуктивність зумовлена здатністю афіксів приєднуватися до вже наявних основ і формувати терміни з чітко окресленою семантикою, що є особливо важливим для фахового дискурсу, орієнтованого на точність та однозначність. У межах ІТ-дискурсу дериваційні одиниці найчастіше репрезентують процесуальні дії, функціональні стани або властивості об'єктів, завдяки чому вони легко інтегруються в терміносистему та утворюють парадигматичні ряди.

Наприклад, використання суфікса *-ization*, який у сучасній англійській мові є одним із найбільш продуктивних засобів номінації технологічних процесів. Проаналізуємо термін «*virtualization*» (від «*virtual*» + *ization*) позначає процес створення віртуального представлення апаратних або програмних ресурсів і в українській мові відтворюється як «віртуалізація».

Наведемо ще декілька прикладів, які демонструють аналогічну модель: терміни «*containerization*» – «контейнеризація», що описує спосіб ізоляції програмних середовищ та «*digitalization*» – «цифровізація», який фіксує процес переходу інформації в цифрову форму. У кожному з цих випадків дериваційний суфікс сигналізує процесуальний характер поняття, а переклад шляхом калькування афіксальної моделі забезпечує структурну та стилістичну відповідність між мовами, що є важливим показником появи нових термінів і понять ІТ-термінології [9].

Розглянемо ще один суфікс *-ion*, який є не менш поширеним у створенні нових ІТ-термінів, що використовується для позначення дій і результатів технологічних операцій. Наприклад, «*encryption*» («шифрування») вербалізує процес захисту даних шляхом їх кодування, «*authentication*» («автентифікація») позначає перевірку достовірності користувача або системи, «*validation*» («валідація») – процедуру підтвердження коректності даних чи програмного продукту. У перекладі українською мовою такі одиниці реалізуються за допомогою суфіксів *-ування*, *-ення* або *-ація*, що дозволяє зберегти номінативну функцію терміна та його відповідність нормам наукового стилю.

Деривація також активно використовується для формування назв технічних характеристик і властивостей. Зокрема, термін «*scalability*» (від *scalable* + *-ity*) позначає здатність системи ефективно працювати при збільшенні навантаження і перекладається українською як «масштабованість». Подібну модель мають терміни: «*usability*» – «зручність використання» та «*reliability*» – «надійність», де суфікс *-ity* фіксує абстрактну якість або властивість об'єкта. Такі дериваційні утворення сприяють стандартизації опису характеристик програмних і апаратних рішень у професійному середовищі.

Окрему групу становлять терміни, утворені шляхом поєднання префіксів і суфіксів, що додатково уточнюють значення базової лексеми. Наприклад, «*preprocessing*» («попередня обробка») вказує на етап підготовки

даних перед основним аналізом, «reconfiguration» («переналаштування») описує повторну зміну параметрів системи, «decryption» («розшифрування») позначає зворотний до шифрування процес. У цих випадках префікси *pre-*, *re-* та *de-* виконують семантико-диференціальну функцію, дозволяючи точно окреслити напрям або фазу технологічної дії.

Розглянувши деривацію в англomовній ІТ-термінології, слід зазначити, що саме цей словотвірний процес виконує не лише номінативну, а й системоутворювальну функцію, оскільки забезпечує формування впорядкованих термінологічних рядів і сприяє когнітивній зрозумілості фахової лексики. У перекладі українською мовою збереження дериваційних моделей шляхом морфологічної адаптації афіксів дає змогу підтримувати єдність терміносистеми, її стилістичну нейтральність і відповідність сучасним нормам наукового мовлення.

Словоскладання займає особливе місце серед продуктивних способів формування англomовної ІТ-термінології, оскільки воно дає змогу оперативно номінувати нові технологічні об'єкти й процеси шляхом поєднання двох або кількох лексичних основ. Такий механізм ґрунтується на принципі семантичної композиційності, за яким загальне значення складеного терміна виводиться зі значень його компонентів та характеру їхніх взаємовідношень. Завдяки цьому складені одиниці вирізняються високим ступенем інформативності, структурної прозорості та логічної вмотивованості, що особливо важливо для фахового спілкування у сфері інформаційних технологій.

Найпоширенішою моделлю словоскладання в ІТ-дискурсі є конструкція «іменник + іменник», яка використовується для позначення технічних об'єктів, систем або абстрактних понять. Наприклад, термін «firewall» утворений шляхом метафоричного поєднання лексем «fire» і «wall» та перекладається українською як «міжмережевий екран». У цьому випадку складений термін передає ідею захисного бар'єра між мережами, а переклад реалізується через семантичне моделювання з урахуванням функції об'єкта.

Подібну структуру мають терміни: «data center» – «центр обробки даних», «network security» – «безпека мережі», «file system» – «файлова система», де другий компонент уточнює сферу або призначення першого, формуючи цілісне термінологічне значення [9].

Розглянемо ще одну модель: «прикметник + іменник» широко застосовується для конкретизації характеристик або функціональних властивостей об'єктів. Термін «user interface» («інтерфейс користувача») відображає взаємодію між людиною та програмною системою, «artificial intelligence» («штучний інтелект») позначає галузь технологій, спрямованих на моделювання когнітивних процесів. У перекладі таких одиниць українська мова зазвичай зберігає синтаксичну модель вихідного терміна, що сприяє збереженню семантичної прозорості та однозначності. Проаналізуємо наступні словосполучення: «cloud infrastructure» – «хмарна інфраструктура», «digital signature» – «цифровий підпис», «virtual machine» – «віртуальна машина», у яких прикметниковий компонент слугує засобом уточнення типу або режиму функціонування об'єкта.

Окрему групу становлять терміни, які утворені шляхом словоскладання, за моделлю «дієслово + іменник», які здебільшого називають технологічні процеси або методи опрацювання інформації. Наприклад, «data mining» («видобування даних») описує процес виявлення закономірностей у великих масивах інформації, «machine learning» («машинне навчання») позначає метод автоматичного вдосконалення алгоритмів на основі аналізу даних. У таких термінах дієслівний компонент репрезентує дію, тоді як іменниковий – об'єкт цієї дії, що забезпечує чітку логіко-семантичну структуру. Переклад подібних одиниць зазвичай здійснюється шляхом розгортання англійської конструкції в українське словосполучення, яке адекватно передає процесуальний характер поняття.

Словоскладання активно використовується і для формування багатокомпонентних термінів, що позначають складні системи або спеціалізовані професійні ролі. Наприклад, терміни «software engineer»

перекладається як «програмний інженер», «network administrator» – «адміністратор мережі», «database management system» – «система управління базами даних». У цих випадках кожен компонент виконує диференціовальну функцію, уточнюючи сферу діяльності або функціональне призначення об'єкта, а переклад вимагає збереження ієрархічних відношень між складниками терміна.

Значну перекладознавчу цінність мають також словоскладені одиниці, що функціонують як терміни-словосполучення з високим ступенем формалізації. Наприклад, «cloud computing» («хмарні обчислення»), «network protocol» («мережевий протокол»), «firewall rules» («правила міжмережевого екрану») демонструють прагнення до максимальної інформативності за мінімальної мовної форми. У перекладі таких конструкцій важливо не лише відтворити лексичний склад, а й зберегти логіку взаємодії компонентів, що забезпечує точне розуміння принципів функціонування відповідних технологій.

Отже, словоскладання в англomовній ІТ-термінології виконує системоутворювальну та номінативну функції, сприяючи впорядкуванню фахової лексики та формуванню семантично прозорих термінів. У перекладному аспекті цей механізм дозволяє ефективно передавати складні технологічні поняття українською мовою шляхом збереження структурних і семантичних відношень між компонентами, що забезпечує точність, однозначність і наукову коректність термінологічних відповідників.

Конверсія як спосіб словотвору посідає особливе місце в системі англomовної ІТ-термінології, оскільки вона ґрунтується не на формальній зміні структури слова, а на переосмисленні його граматичної функції. Перехід лексеми з однієї частини мови в іншу без додавання афіксів забезпечує економність мовних засобів і водночас сприяє швидкій адаптації загальноживаної лексики до потреб фахового спілкування. У контексті інформаційних технологій конверсія виступає ефективним інструментом

номінації нових процесів, дій і операцій, що виникають унаслідок стрімкого розвитку галузі.

Найпоширенішим різновидом конверсії в ІТ-дискурсі є утворення дієслів від іменників, які позначають об'єкти або результати технологічної діяльності. Наприклад, іменник «host» у загальномовному вжитку означає «господар» або «той, хто приймає гостей», однак у сфері інформаційних технологій на його основі формується дієслово «to host», що позначає дію з розміщення вебресурсу або сервісу на сервері. У перекладі українською мовою це значення передається через дієслова «розміщувати», «забезпечувати хостинг», а в професійному жаргоні – «хостити», що свідчить про процес внутрішньої адаптації іншомовної лексеми до норм української мови. Семантичне ядро слова при цьому зберігається, проте відбувається його функціональне розширення.

Подібний механізм спостерігається і в терміні «bug», який у загальному значенні позначає «жук» або «незначний дефект», а в ІТ-контексті набуває спеціалізованого значення «помилка в програмному коді». Від цього іменника шляхом конверсії утворюється дієслово «to debug», що означає процес виявлення та усунення програмних помилок. Український відповідник «відлагоджувати» не відтворює формальної конверсії, однак адекватно передає функціональний зміст терміна, що засвідчує пріоритет семантичної відповідності над морфологічною симетрією в перекладі [9].

Конверсія також активно використовується для формування дієслів, що називають стандартні операції з даними. Наприклад, іменник «scan» у технічному контексті позначає процес зчитування інформації, а відповідне дієслово «to scan» – дію з оцифрування або перевірки даних. За тією ж концепцією функціонують пари «backup» – «to backup», де вихідна лексема означає резервну копію, а дієслівна форма – процес створення такої копії. В українській мові ці значення реалізуються через дієслова «сканувати» та «резервувати» або «створювати резервну копію», що демонструє як

калькування, так і описовий переклад у поєднанні з термінологічною адаптацією.

Окрему групу становлять випадки конверсії, за яких дієслова стають іменниками, позначаючи результат або інструмент дії. Наприклад, дієслово «to compile» («компілювати») корелює з іменником «compile» або «compiler», що називає програму для перетворення вихідного коду в машинний. Подібні процеси можемо спостерігати в наступних парах «to download» – «download», «to upload» – «upload», де іменникові форми фіксують результат або сам акт передачі даних. У перекладі українською мовою ці терміни можуть функціонувати як іменники («завантаження») і як дієслова («завантажувати»), що свідчить про поступове засвоєння конверсійних моделей у межах української ІТ-терміносистеми.

Важливо зазначити, що конверсія в ІТ-термінології тісно пов'язана з прагматичними чинниками фахового спілкування. Використання однієї й тієї самої лексеми в різних граматичних ролях підвищує оперативність комунікації та знижує когнітивне навантаження на користувача, оскільки нові терміни формуються на базі вже відомих понять. Саме тому такі одиниці легко інтегруються в професійний дискурс і швидко закріплюються в мовній практиці.

Тож, конверсія є динамічним і продуктивним механізмом словотвору в англійській ІТ-термінології, який забезпечує гнучкість і адаптивність терміносистеми. У перекладі українською мовою цей процес вимагає не лише формального відтворення граматичних змін, а насамперед точного передавання функціонально-семантичного змісту терміна. Завдяки цьому конверсійні одиниці сприяють формуванню зрозумілої, логічно впорядкованої та комунікативно ефективної ІТ-лексики.

Запозичення відіграє одне з провідних ролей у формуванні англійської ІТ-термінології та її відтворенні українською мовою, оскільки саме цей механізм забезпечує оперативне входження нових науково-технічних понять у систему мови перекладу. Динамічний розвиток інформаційних технологій

зумовлює постійну появу інноваційних концептів, для яких у національній терміносистемі часто бракує усталених номінацій. У таких умовах запозичення виконує компенсаторну функцію, дозволяючи зберігати концептуальну цілісність терміна й уникати семантичних втрат. При цьому іншомовні одиниці зазвичай зазнають лише незначної фонетичної та морфологічної адаптації, що сприяє їх швидкому закріпленню у професійному вжитку.

Розглянемо та проаналізуємо наступні запозичення: «smiley» – «смайлик», «browser» – «браузер», server – «сервер», «router» – «маршрутизатор», «plugin» – «плагін», interface – «інтерфейс», «login» – «логін». Усі ці мовні одиниці функціонують в українському ІТ-дискурсі як повноцінні терміни, що мають чітко окреслене значення та стабільне вживання. Їхня адаптація відбувається відповідно до фонетичних і словотвірних норм української мови, зокрема шляхом додавання характерних суфіксів або зміни графічного оформлення. Важливо, що при такому запозиченні семантичне ядро терміна зберігається, що забезпечує однозначність розуміння в межах професійної комунікації.

Особливістю ІТ-термінології є те, що запозичення часто поєднується з іншими перекладацькими прийомами, зокрема з калькуванням та використанням функціональних аналогів. Наприклад, словосполучення «audio file» передається українською як «звуковий файл», де запозичений елемент «file» співвідноситься з уже засвоєним терміном «файл», а прикметник «audio» калькується відповідно до українських словотвірних моделей. Подібним чином «cloud storage» перекладається як «хмарне сховище», «user profile» — як «профіль користувача». У випадку функціонального «CD sleeve» – «обкладинка компакт-диска», запозичений концепт передається не через буквальний переклад, а через лексему, яка адекватно відображає його функцію в культурному й мовному просторі мови перекладу [9].

Наступним кроком нашого дослідження, варто розглянути явище семантичного розширення запозичених термінів у процесі їхнього

функціонування в українській мові. Характерним прикладом є лексема «смайлик», яка походить від англійського «smiley» і спочатку позначала символ усміхненого обличчя. У сучасному українському вжитку цей термін використовується для передавання значень як «smiley», так і «emoticon», охоплюючи ширший спектр емоційних піктограм і графічних знаків. Таким чином, у процесі запозичення відбувається не лише формальне перенесення слова, а й концептуальна трансформація, що призводить до узагальнення або переосмислення первинного значення.

Ще одним наслідком активного використання запозичень є поява термінологічних дублетів, коли одне й те саме поняття має кілька номінацій, утворених різними способами. Наприклад, поряд із запозиченим терміном «сервер» у певних контекстах уживаються описові конструкції, наприклад «серверний вузол», а паралельно із «браузером» – «програма для перегляду вебсторінок». Такі дублети можуть співіснувати в терміносистемі, виконуючи різні функції залежно від жанру тексту, рівня спеціалізації та цільової аудиторії.

Розглянувши і проаналізувавши одну із базових словотвірних моделей – запозичення в ІТ-термінології, варто відмітити, що саме запозичення виступає не лише способом формального перенесення іншомовних одиниць, а складним лінгвістичним процесом, що охоплює фонетичну, морфологічну та семантичну адаптацію. Його продуктивність зумовлена потребою в оперативному найменуванні нових технологічних реалій і прагненням зберегти точність та однозначність фахової комунікації. У перекладі українською мовою запозичені терміни демонструють високий ступінь адаптивності, формуючи відкриту й динамічну терміносистему, здатну ефективно реагувати на виклики сучасного ІТ-дискурсу.

У сучасному англійському ІТ-дискурсі словотвірні механізми нечасто функціонують ізольовано, натомість вони часто взаємодіють у межах одного терміна або терміносполучення, утворюючи складні комбіновані моделі номінації. Така взаємодія зумовлена потребою максимально точно передати

нові технологічні концепти, процеси й властивості об'єктів, не перевантажуючи при цьому термінологічну систему надмірно розгорнутими описами. Комбінація словотвірних засобів дозволяє створювати семантично прозорі та функціонально зручні терміни, що легко інтегруються в професійний дискурс. Характерним у цьому аспекті є термін «multithreaded application», який поєднує словоскладання («multi» + «thread») і деривацію за допомогою суфікса *-ed*, що вказує на ознаку об'єкта. В українському перекладі «багатопотоковий додаток» відтворює цю комбіновану модель через словоскладання («багато» + «потік») і прикметникову деривацію за допомогою суфікса *-овий*. Такий переклад забезпечує не лише формальну відповідність, а й чітку передачу функціональної характеристики програмного продукту, а саме його здатності одночасно виконувати кілька потоків обчислень.

Іншим прикладом є терміносполучення «server-side scripting», яке об'єднує словоскладання («server» + «side») та конверсію, оскільки іменник «script» у цьому контексті реалізує дієслівно-процесуальне значення. Український відповідник «серверне сценарне програмування» демонструє адаптацію англomовної моделі шляхом деривації прикметника «серверне» та використання іменника «програмування», який узагальнює процесуальну семантику. Таким чином, переклад відображає як структурну складність вихідного терміна, так і його функціональне навантаження в межах ІТ-дискурсу.

Комбінування словотвірних механізмів чітко простежується в наступних термінах: «user-generated content», де словоскладання («user» + «generated») поєднується з деривацією («generate» + *-ed*). Український варіант «контент, створений користувачами» відходить від компактної структури оригіналу, проте зберігає семантичну точність завдяки описовій трансформації. Це свідчить про те, що взаємодія словотвірних механізмів у мові-джерелі не завжди має прямий структурний еквівалент у мові перекладу, однак може бути адекватно відтворена через інші лінгвістичні засоби.

Подібну комбіновану модель демонструє й термін «machine-learning algorithm», у якому словоскладання («machine» + «learning») поєднується з конверсією, оскільки дієслово «to learn» функціонує як іменник. В українській мові цей термін закріпився у формі «алгоритм машинного навчання», де використано калькування та іменникову деривацію, що забезпечує семантичну прозорість і відповідність ustalеним науковим нормам. Така адаптація сприяє стабілізації терміна в академічному та професійному вжитку.

Ще одним прикладом є «real-time processing», де прикметниково-іменникова модель утворюється шляхом словоскладання та семантичної деривації. Український відповідник «обробка в реальному часі» відтворює значення терміна через калькування та синтаксичне розгортання, що дозволяє чітко передати часову характеристику процесу. Терміни «cross-platform compatibility» («кросплатформна сумісність») і «high-performance computing» («високопродуктивні обчислення») функціонують за тим самим принципом, у яких словоскладання поєднується з дериваційними моделями прикметників.

Комбінування словотвірних механізмів є характерною рисою сучасної ІТ-термінології, що відображає її системність, динамічність і орієнтацію на точність номінації. Взаємодія деривації, словоскладання, конверсії та запозичення дозволяє формувати терміни з високим рівнем семантичної насиченості та функціональної адекватності. У перекладному аспекті такі комбіновані структури потребують глибокого аналізу як формальних, так і змістових компонентів, що забезпечує створення коректних і зрозумілих українських відповідників у межах професійного ІТ-дискурсу.

Таким чином, деривація, словоскладання, конверсія та запозичення формують динамічну та продуктивну систему англomовних ІТ-термінів, яка здатна швидко реагувати на появу нових технологій, процесів і програмних інновацій. Деривація забезпечує створення стандартизованих термінів, словоскладання передає комплексні концепти, конверсія адаптує вже існуючу лексику для нових функцій, а запозичення гарантує оперативне впровадження міжнародних концептів. У поєднанні ці механізми забезпечують

однозначність, функціональну відповідність та зрозумілість термінів у науково-технічному дискурсі, а також визначають шляхи адекватного перекладу українською мовою.

Висновок до розділу 2. У другому розділі обґрунтовано, що деривація є найбільш продуктивним способом творення ІТ-термінів, який забезпечує номінативну компактність і стилістичну відповідність професійному дискурсу в обох мовах. Виявлено, що словоскладання гарантує семантичну прозорість складних концептів, тоді як конверсія виступає механізмом мовної економії, адаптуючи загальноживану лексику до потреб галузі через зміну граматичної функції при збереженні змістового ядра. Водночас встановлено, що запозичення є ключовим чинником динамічного оновлення української ІТ-терміносистеми, забезпечуючи оперативне засвоєння міжнародних понять. Процеси фонетичної та морфологічної адаптації англіцизмів, що часто супроводжуються калькуванням, зумовлюють появу термінологічних дублетів і суттєве розширення семантичного поля термінів. Підсумовано, що сучасне ІТ-термінотворення має комбінований характер, де синергія різних способів деривації та запозичення забезпечує функціональну адекватність перекладу.

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ІТ- ТЕРМІНІВ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ

3.1. Семантичні процеси в ІТ-термінології: полісемія, епонімія, антонімія

У сучасній ІТ-термінології семантичні процеси, зокрема полісемія, відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні та розвитку терміносистеми. Динамічний розвиток технологій, поява нових програмних продуктів, апаратних рішень і цифрових сервісів потребує постійного поповнення словникового запасу професійної мови. У цьому контексті існуючі терміни отримують нові значення, що дозволяє відображати нові явища або модифікації вже відомих об'єктів. Полісемія виникає завдяки внутрішнім структурним і семантичним зв'язкам між різними значеннями лексеми, що мотивовані її застосуванням у певній сфері.

Як зазначає О. І. Садовий, формування полісемії зумовлене кількома чинниками, серед яких зміни у науковій парадигмі мовознавства, які спонукають дослідників вводити нові терміни; процес термінологізації, коли значна частина термінів базується на загальноживаній лексиці; а також постійний розвиток значення терміна в професійному дискурсі, що спрощує його адаптацію і розширює можливості використання. Полісемічні відношення в термінології створюють внутрішньо пов'язані значення однієї термінологічної одиниці, які дозволяють передавати суттєві ознаки кількох понять або близьких галузей знань [36, с. 49].

Л. А. Лисиченко, підкреслює, що полісемія дозволяє мінімальними мовними засобами відтворювати максимальний обсяг інформації, що особливо важливо в технічному дискурсі. У практичному вживанні полісемічні терміни в ІТ-дискурсі можна класифікувати за типами семантичних зв'язків. Внутрішньосистемна полісемія виникає тоді, коли нове значення терміна формується на основі вже існуючого значення і може належати до кількох логічних категорій. Міжгалузєва полісемія відображає

випадки, коли однаковий термін використовується у різних галузях науки або техніки, зберігаючи при цьому спільну семантичну основу. Загальномова полісемія формується в результаті термінологізації загальноповживаних слів, коли звуження або спеціалізація значення дозволяє лексемі функціонувати в професійній сфері [26, с. 79].

Прикладами загальномовної полісемії в ІТ можна навести терміни «cookie», «salt», «portable», «read», «rewind». Так, cookie у загальному вжитку означає «печиво», тоді як у комп'ютерному дискурсі – «невеликий файл, який вебсайт надсилає на пристрій користувача для збереження інформації про взаємодію з сайтом». «salt» у кулінарному контексті – «сіль», а в криптографії – «довільні дані, що використовуються для зміцнення шифрування». Термін «portable» позначає загалом «здатний переноситися», але у програмному забезпеченні означає «програму, що може працювати на різних типах комп'ютерів».

Міжгалузеві полісемантичні терміни демонструють схожі закономірності. Наприклад, термін «architecture» може позначати «мистецтво проектування і будівництва» у будівельній галузі, а у комп'ютерній сфері – «сукупність правил і стандартів, що визначають взаємодію апаратного та програмного забезпечення». Термін «bug», у медицині означає «незначне захворювання», тоді як у комп'ютерній термінології – «помилка або несправність у програмі». Такі терміни ілюструють здатність одного слова передавати різні значення залежно від контексту та сфери використання.

Внутрішньогалузеві полісемантичні терміни, наприклад «interface» і «shortcut», демонструють здатність терміна охоплювати кілька аспектів однієї галузі: «interface» може позначати як «точку взаємодії між елементами системи», так і «програмне забезпечення для взаємодії з користувачем або іншими програмами», тоді як «shortcut» одночасно означає «іконку для швидкого доступу до файлу» та «спосіб виконання команди без вибору її з меню» [9].

Отже, полісемія в ІТ-термінології виступає закономірним і неминучим явищем, яке сприяє гнучкості та ефективності професійного мовлення. Хоча однозначність термінів залишається бажаною характеристикою для забезпечення точності комунікації, на практиці полісемічні одиниці відіграють важливу роль у процесі номінації нових явищ і процесів, дозволяючи економно та інформативно передавати значення у складних технічних дискурсах. Контекст у таких випадках стає ключовим фактором, який дозволяє визначати правильне значення терміна в конкретному професійному середовищі, забезпечуючи ефективність і зрозумілість фахового спілкування.

Наприклад, проаналізуємо наступні полісемантичні терміни: «cookie», «salt», «portable», «architecture», «bug», «client», «clone», «filter», «launch», «interface», «shortcut», «release», «resolution», «rewind», «run». Кожен із них демонструє, як зміна контексту або галузевої приналежності впливає на конкретизацію та уточнення значення терміна, забезпечуючи баланс між точністю і гнучкістю у використанні комп'ютерної термінології.

Епонімія в ІТ-термінології представляє собою особливий семантичний спосіб термінотворення, у межах якого назви процесів, явищ або об'єктів походять від власних імен. Цей механізм дозволяє надати термінам унікальності, асоціативності та історичної прив'язки, підкреслюючи індивідуальний внесок творця або специфіку об'єкта. Епонімами можуть стати імена реальних людей, літературних персонажів, міфологічних і релігійних героїв, географічні топоніми, а також назви комерційних брендів. Процес трансформації власних назв у загальні термінологічні одиниці активізується за умови інтенсивної популяризації денотата в лінгвокультурному просторі. Це зумовлює поступову втрату виключної асоціативної прив'язки імені до конкретного одиничного об'єкта та його подальшу категоріальну абстракцію. У результаті такого переходу власна назва набуває статусу дескриптора для сукупності аналогічних явищ, що свідчить про глибоку семантичну модифікацію та закріплення слова як повноправного елемента фахової терміносистеми. В ІТ-дискурсі епонімічні терміни вирізняються рядом

характерних ознак: однозначністю, лаконічністю, високою частотою вживання, здатністю утворювати похідні одиниці та міжнародною впізнаваністю. Вони, як зауважує М. І. Гаврилук, переважно не виходять за межі певної науково-технічної галузі, а їхня семантика залишається стабільною. Цю позицію підтримує І. В. Тарасенко, підкреслюючи спеціалізований характер таких одиниць, що дозволяє їм функціонувати як елементи внутрішньої структури терміносистеми [3; 41].

Прикладами комп'ютерних епонімів є широко відомі бренди та продукти, названі на честь реальних або символічних об'єктів. Так, «Macintosh» (Mac) отримав свою назву від сорту яблук, що підкреслює асоціативний зв'язок бренду з натуральним образом. Компанія «Xerox», яка першою випустила копіювальні пристрої, дала початок одноіменному дієслову «to xerox», що означає «робити копії». Жорсткий диск «Winchester» названо на честь його винахідника Олівера Вінчестера, а компанії «Hewlett-Packard» (HP), «Dell» і операційна система «Linux» ведуть свої назви від імен засновників або розробників. Багато мов програмування, таких як «Ada», «Pascal», «Python» і «Java», також є епонімами, що відображають внесок конкретних осіб або джерело натхнення для їх створення.

Епонімічні терміни можна класифікувати за джерелом походження: антропоніми – імена людей, топоніми – географічні назви, міфоніми – імена з літератури, фольклору чи міфології, а також назви брендів і комерційних продуктів. Такі класифікації дозволяють простежити, як різноманітні джерела впливають на семантичне наповнення термінів і їхнє функціонування в професійній мові.

За тематичною спрямованістю епоніми охоплюють широкий спектр значень: алгоритми та функції (наприклад, «Ackerman's function», «Lempel-Ziv-Welch»), мови програмування («Ada», «Java», «Pascal»), операційні системи та програмні продукти («Linux», «Debian», «Zorin OS»), комп'ютерні пристрої («Macintosh», «HP», «Turing machine»), закони та принципи програмування («Moore's law», «Hartley's law», «Shannon's law»), а також

антивірусні продукти («Kaspersky Anti-Virus», «Comodo AntiVirus»). Така диференціація демонструє різноманітність семантичного навантаження епонімів і їхню здатність одночасно виконувати функцію номінації об'єктів, процесів та правил у різних галузях комп'ютерних технологій.

Структурно епоніми можуть бути представлені як прості терміни («Ada», «Java», «Debian»), словосполучення («Apple Lisa», «Huffman code», «Morris worm») або аббревіації (AWK, LZW, RSA). Найбільш продуктивною моделлю створення епонімів є використання словосполучень на основі власного імені, що дозволяє підкреслити індивідуальність об'єкта та забезпечити його відмінність від подібних одиниць. Моделі Pr. Name + N, Pr. Name's + N та їхні складніші варіації забезпечують гнучкість і варіативність термінотворення, одночасно зберігаючи ясність і впізнаваність терміна.

Отже, епонімія в ІТ-термінології виступає ефективним семантичним механізмом, який дозволяє не лише уникати одноманітності, а й підтримує асоціативну та когнітивну функцію термінів. Вона забезпечує одночасно ідентифікацію конкретного процесу або об'єкта, і формування контекстуальних зв'язків у професійному середовищі. Використання епонімів підкреслює історичну і персоніфіковану складову комп'ютерної термінології, сприяючи більш ефективній комунікації та збереженню культурного та наукового контексту, що стоїть за кожним терміном.

Термінологічна антонімія в ІТ-галузі виступає важливим семантичним явищем, що допомагає впорядкувати терміносистему та точніше визначати місце окремих одиниць у професійній мові. Як зазначає Є. В. Скибін, що виявлення антонімічних зв'язків не ускладнює термінологію, а навпаки сприяє систематизації понять і може слугувати ефективним інструментом пояснення нових або складних явищ через протилежні категорії. Антонімами у термінології називають слова або словосполучення, які протиставляються за основною семантичною ознакою та розташовані на крайніх полюсах відповідної лексико-семантичної парадигми [38, с. 59].

У комп'ютерній термінології антонімія реалізується через вираження протилежних характеристик процесів, функцій чи об'єктів. Терміни-антоніми можуть бути як простими однокомпонентними одиницями, наприклад, «activate» – «deactivate», «write» – «read», «update» – «release», так і складеними термінологічними словосполученнями, такими як «active cooling» – «passive cooling» або «administrator mode» – «data mode». Однією з особливостей антонімічних термінів є можливість формування спільнокоренових пар, де протилежність виражається через префікси чи антонімічні прийменники (наприклад, «sign in» – «sign out», «log on» – «log off», «swipe up» – «swipe down»), а також різнокореневі пари, де протиставлення досягається через повністю різні лексеми (наприклад, «malware» – «doxing», «shrink» – «resize», «beta» – «alpha»).

Морфологічно антонімічні пари можуть містити дієслова, іменники або прикметники. Дієслівні антоніми найчастіше виражають протилежні дії або операції в комп'ютерних процесах, наприклад «press» – «click», «write» – «read», «get access» – «ban». Іменникові пари протиставляють об'єкти або функціональні елементи, наприклад, «cache» – «backup», «administrator mode» – «data mode», «malware» – «doxing». Прикметникові антоніми, хоча й менш численні, відображають протилежні властивості чи стани, наприклад, «active cooling» – «passive cooling», «canceled subscription» – «rolling subscription» [9].

За семантичним критерієм терміни-антоніми класифікуються на кілька типів: контрадикторні, контрарні, комплементарні та векторні. Контрадикторні антоніми відображають полярну протилежність, де заперечення одного терміна автоматично визначає значення іншого; типовими прикладами є «activate» – «deactivate», «log in» – «log out», «scroll up» – «scroll down». Контрарні антоніми передбачають існування проміжних станів між крайніми значеннями, що характерно для рядів «alpha version» – «beta version», де проміжні версії програмного забезпечення вказують на поступову зміну ознаки. Комплементарні антоніми демонструють додаткову, а не

взаємозаперечну протилежність, наприклад, «administrator mode» – «data mode», «cache» – «backup», «run a program» – «function». Векторні антоніми відображають протилежно спрямовані ознаки або дії, як у парах «canceled subscription» – «rolling subscription» або «data protection» – «cyberhijacking» [9].

Функціонально антонімія у комп'ютерній термінології рідше зустрічається порівняно з синонімією, що пояснюється прагненням термінів до чіткого і однозначного позначення явищ, процесів та об'єктів. Основна частина термінів-антонімів є однокомпонентними та різнокореневими, що забезпечує компактність і простоту використання у професійному дискурсі. Дієслівні пари домінують, підкреслюючи роль дії та операцій у сфері ІТ, тоді як семантичні категорії контрадикторної та комплементарної антонімії формують основу логіко-семантичної структури термінологічної системи.

Антонімічні зв'язки у термінах не лише систематизують знання, а й сприяють когнітивному сприйняттю складних процесів, дозволяючи фахівцям швидко орієнтуватися у функціональних взаємозв'язках елементів програмного забезпечення, апаратури та алгоритмів. Наприклад, знання, що «activate» обліковий запис є протилежним до «deactivate», або що «scroll up» протиставляється «scroll down», дозволяє уникати помилок у роботі з інтерфейсами та полегшує навчання нових користувачів. Таким чином, антонімія в ІТ-термінології виконує важливу когнітивну, організаційну та комунікативну функцію, підтримуючи чіткість і точність професійного мовлення.

Аналіз семантичних процесів у сучасній ІТ-термінології свідчить про домінування полісемії, епонімії та антонімії як основних механізмів системної організації та адаптації фахової лексики. Встановлено, що полісемія виступає інструментом мовної економії, де внутрішньогалузеві, міжгалузеві та загальномовні типи переосмислення значень, забезпечують гнучкість номінації нових технологічних рішень. Епонімія (антропоніми, брендони тощо, маркує персоналізацію та історичну спадкоємність галузі, трансформуючи власні назви у категоріальні дескриптори. Водночас антонімія

(контрадикторна, векторна та комплементарна) структурує терміносистему через бінарні опозиції функцій та процесів, що гарантує когнітивну чіткість і логічну впорядкованість професійного дискурсу.

3.2. Семантична деривація та метафоризація в ІТ-термінології

Семантична деривація та метафоризація посідають провідне місце серед когнітивно-лінгвістичних механізмів розвитку англомовної ІТ-термінології, оскільки вони забезпечують не лише номінацію нових технологічних явищ, а й їх системне включення до вже сформованої поняттєвої сітки науково-технічного знання. У працях С. В. Гриньова-Гриневича семантична деривація розглядається як універсальний інструмент термінотворення, що дає змогу максимально раціонально втілювати потенціал загальномовної лексики шляхом уточнення, звуження або категоріального переосмислення значення мовних одиниць відповідно до потреб фахового дискурсу. В ІТ-сфері цей механізм реалізується насамперед через регулярні суфіксальні моделі, які трансформують дієслівні чи прикметникові основи в іменникові терміни з чітко окресленою процесуальною або абстрактною семантикою [4].

Зокрема, дериваційні суфікси *-ion*, *-ation*, *-ization* відіграють важливу роль у субстантивації дії та фіксації її як стабільного технологічного поняття. Такі одиниці, як «encryption», «authentication», «virtualization», «optimization», «compression», репрезентують не окрему дію, а цілісний алгоритм або етап обробки інформації, що має визначене місце у структурі програмних і апаратних систем. У перекладі українською мовою відповідники «шифрування», «автентифікація», «віртуалізація», «оптимізація», «компресування» зберігають категоріальну семантику процесу, що сприяє уніфікації терміносистеми та підтриманню наукового стилю. Таким чином, семантична деривація виконує не лише номінативну, а й системоутворювальну функцію, забезпечуючи логічну впорядкованість ІТ-термінології.

Паралельно з дериваційними процесами важливу роль у формуванні ІТ-лексикону відіграє метафоризація як механізм вторинної номінації. За спостереженнями О. О. Селіванової, метафоричне переосмислення ґрунтується на перенесенні ознак об'єктів фізичного світу на абстрактні цифрові процеси, що робить складні технологічні концепти когнітивно доступнішими для користувачів. У межах ІТ-дискурсу метафори швидко втрачають експресивність і набувають статусу так званих «стертих» або термінологізованих образів [37]. Наприклад, «firewall» апелює до уявлення про фізичну перепону, «cloud» – до образу розмитого простору з невизначеними межами, «sandbox» – до безпечного, обмеженого середовища для експериментів, «bug» – до випадкової перешкоди в роботі механізму. Усі ці одиниці слугують прикладом того, як метафора стає інструментом концептуалізації технічних явищ.

У перекладному аспекті, відповідно до концепцій В. В. Коптілова, ключовим є збереження функціонально-семантичного ядра метафоричного терміна. Українські відповідники, наприклад «міжмережевий екран», «хмарні обчислення», «пісочниця» або «помилка в коді» демонструють прагнення поєднати точність номінації з когнітивною наочністю, навіть якщо образність частково нейтралізується на користь дескриптивності. У результаті метафоризація в ІТ-дискурсі виконує не лише номінативну, а й пояснювальну функцію, сприяючи ефективному засвоєнню нових понять у професійному середовищі [22]. Семантична деривація та метафоризація в англійській ІТ-термінології перебувають у тісній взаємодії, доповнюючи одна одну. Деривація забезпечує структурну чіткість і категоріальну визначеність терміна, тоді як метафоризація формує його когнітивну доступність та концептуальну наочність. Саме завдяки синергії цих механізмів ІТ-терміносистема залишається динамічною, системно впорядкованою та здатною адекватно відображати стрімкий розвиток цифрових технологій у міжмовній і міжкультурній комунікації.

Дериваційні пари «encrypt» – «encryption», «authenticate» – «authentication», «compress» – «compression» ілюструють механізм субстантивзації дії, за якого процесуальна ознака перестає сприйматися лише як динамічна дія і переосмислюється як самостійний об'єкт науково-технічного опису. У межах ІТ-дискурсу така трансформація є принципово важливою, оскільки дозволяє фіксувати технологічні алгоритми не як окремі операції, а як цілісні, стандартизовані процеси, що підлягають аналізу, класифікації та регламентації. Суфікси *-ion* та *-ation* виконують у цьому випадку функцію формалізації процесуального значення, відправляючи його з площини дії у площину абстрактного поняття, що відповідає логіці наукового мислення.

Так, у парі «encrypt» – «encryption» дієслово «encrypt» позначає безпосередню дію кодування інформації, тоді як іменник «encryption» репрезентує складний алгоритмічний процес захисту даних, який включає сукупність методів, протоколів і криптографічних засобів. У перекладацькому аспекті український відповідник «шифрування» фіксує не окремий акт, а цілісну технологію, що відповідає міжнародній термінологічній практиці та забезпечує можливість подальшої деривації (наприклад, «алгоритм шифрування», «рівень шифрування»). У межах цієї ж закономірності функціонує пара «authenticate» – «authentication», яка демонструє перехід від дії підтвердження до поняття, яке охоплює всю систему перевірки ідентичності користувача або об'єкта. Термін «автентифікація» в українській мові закріплюється як назва формалізованого процесу, що включає різні методи (паролі, біометрію, токени), і тим самим набуває високого ступеня абстракції та термінологічної стабільності.

Яскраво демонструє цю закономірність дериваційна пара «compress» – «compression», де дієслово «compress» означає дію зменшення обсягу даних, а іменник «compression» репрезентує цілий клас алгоритмів обробки інформації. Український відповідник «компресування» відтворює процесуальність і водночас концептуальну завершеність поняття, що дозволяє використовувати

його у складних терміносполученнях – «методи компресування», «ступінь компресування», «алгоритми безвтратного компресування». Таким чином, деривація забезпечує не лише номінацію, а й логічну впорядкованість терміносистеми.

Аналогічні закономірності простежуються у функціонуванні термінів «virtualization», «optimization», «configuration», де дериваційні елементи *ization* та *-ation* маркують процесуальний характер понять і водночас інтегрують їх у загальну систему науково-технічної лексики. Наприклад, «virtualization» утворюється від прикметника «virtual» і внаслідок деривації набуває значення технологічного процесу створення абстрактних обчислювальних ресурсів. Український відповідник «віртуалізація» не лише відтворює семантичне ядро терміна, а й гармонійно вписується у міжнародний стандарт, забезпечуючи міжмовну узгодженість. Подібним чином «optimization» – «оптимізація» фіксує процес удосконалення системи або алгоритму, «configuration» – «конфігурація» репрезентує структурну організацію програмного чи апаратного забезпечення як абстрактне поняття, придатне для теоретичного опису.

Водночас семантична деривація в англomовному ІТ-дискурсі не зводиться виключно до формальних морфологічних перетворень, а охоплює ширший спектр процесів, пов'язаних із функціональним переосмисленням Лексема, що в загальномовному вжитку має широке й відносно абстрактне значення, у спеціальному дискурсі зазнає семантичного звуження та термінологічної спеціалізації, набуваючи чітко окресленого понятійного статусу [4].

Репрезентативним прикладом такого процесу є дієслово «deploy», яке в загальноновживаній англійській мові означає «розгортати», «розміщувати» (війська, ресурси, обладнання). У сфері інформаційних технологій ця лексема переосмислюється й використовується для позначення строго визначеного етапу життєвого циклу програмного забезпечення – введення програмного продукту в експлуатацію, інсталяції його компонентів у робоче середовище

або розміщення сервісів на серверній інфраструктурі. Таким чином, первинне просторове значення «розгортання» трансформується у процесуально-організаційне, що відображає складний комплекс технічних дій, регламентованих стандартами програмної інженерії.

В українському перекладі ця семантична деривація закріплюється через субстантивацию дієслівної основи у формі іменника «розгортання», що, з одного боку, зберігає зв'язок із вихідним значенням, а з іншого – фіксує технологічний процес як завершений і структурований етап. Така номінативна стратегія є типовою для науково-технічного стилю, оскільки дозволяє репрезентувати динамічні дії у вигляді абстрактних понять, придатних для системного опису, класифікації та подальшого аналізу.

Подібна дериваційна модель спостерігається і в інших термінах ІТ-сфери, зокрема «to run» – «run» («виконувати» — «запуск» програми), «to build» – «build» («збирати» — «збірка програмного продукту»), «to release» – «release» («випуск» програмного забезпечення). У кожному з цих випадків загальномова лексема, завдяки контекстуальній спеціалізації, перетворюється на термін, що позначає чітко визначену операцію або результат діяльності в межах ІТ-процесу.

Отже, семантична деривація через функціональне переосмислення загальноживаних лексем є важливим механізмом формування ІТ - терміносистеми. Вона дозволяє інтегрувати наявні мовні ресурси в нову концептуальну площину, формуючи терміни, що поєднують семантичну прозорість, системність і відповідність нормам наукового стилю. У перекладному аспекті такий підхід забезпечує адекватність і однозначність відтворення технологічних процесів українською мовою, що є принципово важливим для стандартизації та уніфікації фахової термінології.

Метафоризація в ІТ-термінології виступає головним когнітивно-лінгвістичним механізмом, що забезпечує вторинну номінацію складних технологічних явищ. На відміну від деривації, яка оперує морфологічними змінами та структурною трансформацією лексем, метафоризація ґрунтується

на концептуальній аналогії між відомими об'єктами фізичного світу та абстрактними процесами у цифровому середовищі. Як зазначає О. О. Селіванова, метафора слугує інструментом когнітивної економії: вона дозволяє представити складні або невидимі явища через добре відомі ментальні образи, що значно полегшує їх сприйняття і запам'ятовування [37].

Яскравим прикладом метафоризації є термін «firewall». Первісно цей образ означає фізичну стіну, що перешкоджає поширенню вогню, проте в контексті комп'ютерних мереж він трансформується в програмно-апаратний бар'єр, який захищає локальну мережу від зовнішніх загроз. Метафоричне осмислення тут дозволяє легко уявити функцію технології: як стіна стримує вогонь, так «мережевий екран» обмежує небажаний потік даних. Український переклад «міжмережевий екран» зберігає денотативну функцію терміна, але втрачає первинну образність. Проте саме таке рішення забезпечує точність і зрозумілість науково-технічного тексту, зберігаючи когнітивну логіку оригіналу.

Аналогічним чином функціонує термін «cloud» у словосполученні «cloud computing». Тут метеорологічне явище «хмара» переосмислюється як абстрактне сховище обчислювальних ресурсів, доступних віддалено через мережу. Український переклад «хмарні обчислення» зберігає метафоричну основу, одночасно передаючи технологічну сутність процесу.

Метафоризація активно працює і в назвах алгоритмічних або процедурних процесів. Термін «data mining» («видобування даних») переносить образ фізичного видобутку корисних ресурсів на процес аналізу великих обсягів інформації, «memory leak» («витік пам'яті») застосовує фізичну метафору для опису проблеми в програмному середовищі. В усіх цих випадках метафора забезпечує когнітивну доступність концепту: користувач або перекладач може сприйняти складний технічний процес через знайомий ментальний образ. Українські відповідники в більшості випадків прагнуть збалансувати точність і наочність, зберігаючи термінологічну однозначність без надмірної експресивності. Аналізуючи терміни, ми помічаємо, що

метафоризація виконує не лише номінативну, а й когнітивну функцію у формуванні ІТ-термінології: вона створює зрозумілі образи для абстрактних технологічних процесів, сприяє легкому засвоєнню нових понять та забезпечує адаптацію міжнародних термінів до національної системи. У поєднанні з дериваційними механізмами метафоризація формує гнучку, системно впорядковану та когнітивно доступну терміносистему, здатну швидко реагувати на появу інновацій і підтримувати точність науково-технічного дискурсу.

Подібний когнітивний механізм метафоризації послідовно реалізується в терміні «sandbox», який у межах ІТ-дискурсу позначає ізольоване програмне середовище для тестування коду, перевірки оновлень або аналізу потенційно небезпечних процесів. Первинне загальномовне значення лексеми «sandbox» – «пісочниця» – асоціюється з обмеженим і безпечним простором, у якому дозволені експерименти без ризику негативних наслідків. Саме ця концептуальна ознака переноситься у сферу інформаційних технологій, де тестування програмного продукту здійснюється в умовах суворої ізоляції від основної системи.

Метафоричне перенесення в цьому випадку має чітко окреслену когнітивну мотивацію: як дитина може експериментувати з піском, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу, так і програміст або система безпеки можуть випробовувати новий код без загрози для робочої інфраструктури. Завдяки цьому термін «sandbox» є семантично прозорим навіть для нефахівців, оскільки активізує універсальний ментальний образ контрольованого простору. У практиці кібербезпеки та розроблення програмного забезпечення цей термін охоплює різні типи середовищ: від віртуальних машин до контейнерів, призначених для аналізу шкідливого програмного забезпечення.

В українській термінологічній традиції спостерігається прагнення поєднати іншомовну номінацію з пояснювальним компонентом, що зумовлює вживання словосполучень, наприклад «sandbox-середовище» або «ізольоване

тестове середовище». Така стратегія перекладу забезпечує оптимальний баланс між лаконічністю, властивою англomовному терміну, та семантичною прозорістю, необхідною для науково-технічного дискурсу українською мовою. Описовий компонент виконує уточнювальну функцію, нейтралізуючи потенційну неоднозначність запозичення і водночас не руйнуючи його когнітивної мотивації.

Аналогічні процеси метафоризації простежуються й в інших ІТ-термінах, зокрема «container», «pipeline», «framework», де фізичні об'єкти або просторові структури переосмислюються як абстрактні технологічні механізми. Усі ці одиниці функціонують за принципом концептуального перенесення, що дозволяє інтегрувати нові поняття в уже наявну систему знань. Термін «sandbox» є показовим прикладом когнітивно вмотивованої метафоризації в ІТ-термінології, де наочний образ забезпечує початкову зрозумілість поняття, а подальша стандартизація – його функціональну стабільність у професійному мовленні. Такий механізм сприяє не лише ефективній комунікації у фаховому середовищі, а й гармонізації національної терміносистеми з міжнародними стандартами.

Широке застосування метафоризації простежується також у номінації процесів обробки даних, де абстрактні цифрові операції осмислюються через образи, запозичені з фізичного світу та повсякденного досвіду людини. Такі метафоричні моделі виконують насамперед когнітивну функцію, полегшуючи концептуалізацію складних технологічних процесів і сприяючи їхній інтеграції у фахову картину світу. Як наголошують дослідники когнітивної лінгвістики, зокрема О. О. Селіванова, метафора в термінології не є стилістичним засобом, а виступає інструментом наукового пізнання, що забезпечує зрозумілість і системність спеціальної лексики [37].

Показовим у цьому контексті є термін «data mining», який ґрунтується на метафоричному перенесенні з галузі гірничої справи. У загальномовному вжитку «mining» означає «видобування корисних копалин», тоді як в ІТ-сфері цей компонент переосмислюється як процес виявлення прихованих

закономірностей, зв'язків і значущої інформації у великих масивах даних. Український відповідник «видобування даних» точно відтворює базову метафоричну модель, зберігаючи уявлення про цінність результату та поетапність процесу. Така номінація підкреслює активний, аналітичний характер операції, де дані постають як ресурс, що потребує спеціальних інструментів і методів для його опрацювання.

Метафора «cloud computing», у якій абстрактна інфраструктура віддалених серверів концептуалізується через образ «хмари». Фізична хмара асоціюється з розмитістю меж, недосяжністю та відсутністю чіткої локалізації, що цілком відповідає суті технології, де користувач не взаємодіє безпосередньо з конкретним фізичним носієм. Український термін «хмарні обчислення» відтворює цю метафоричну основу, водночас закріплюючи її в межах наукового стилю. У процесі термінологізації образність поступово втрачає емоційний компонент і функціонує як нейтральний засіб позначення моделі обчислень.

Термін «memory leak» репрезентує інший тип метафоризації, заснований на уявленні про фізичну втрату або витік речовини. У програмуванні це поняття означає ситуацію, коли виділена пам'ять не звільняється після завершення процесу, що призводить до зниження продуктивності системи. Український відповідник «витік пам'яті» є прямим калькуванням, яке зберігає причинно-наслідкову логіку метафори та дозволяє інтуїтивно зрозуміти небезпечний характер явища. У цьому випадку метафора виконує також попереджувальну функцію, сигналізуючи про потенційну технічну проблему.

Подібний когнітивний механізм реалізується в терміні «thread», який у загальномовному значенні означає «нитка». В ІТ-дискурсі цей образ використовується для позначення окремої послідовності виконання інструкцій у межах програми. Метафора «нитки» актуалізує уявлення про лінійність, безперервність і можливість паралельного переплетення кількох процесів. Український переклад «потік» дещо модифікує первинний образ, проте

зберігає ключову концептуальну ознаку – безперервний рух, що адекватно відображає динамічну природу процесу виконання команд.

Таким чином, аналіз метафоричних термінів «data mining», «cloud computing», «memory leak» та «thread» свідчить про системний характер метафоризації в ІТ-термінології. Фізичні образи слугують основою для осмислення абстрактних цифрових процесів, забезпечуючи їхню когнітивну наочність і функціональну прозорість. Українські відповідники здебільшого зберігають метафоричну мотивацію, що сприяє термінологічній уніфікації, зрозумілості фахового мовлення та гармонійному поєднанню національних мовних норм із міжнародними стандартами.

Особливу дослідницьку значущість у межах семантичного аналізу англійської ІТ-термінології мають одиниці, у яких дериваційні процеси поєднуються з метафоричним переосмисленням, утворюючи складні, багатокomпонентні номінації. Такі терміни відображають не лише формально-словотвірні особливості, а й глибинні когнітивні механізми концептуалізації цифрових процесів, що є надзвичайно важливим для їх адекватного перекладу та інтерпретації.

Прикладом у цьому аспекті є термін «multithreaded application», у якому дериваційна модель поєднується з метафоричним образом. Компонент «thread» походить від загальноповжитого слова зі значенням «нитка», яке у програмуванні метафорично переосмислюється як мінімальна логічна одиниця виконання інструкцій у межах одного процесу. Додавання префікса *multi-* актуалізує кількісну характеристику, вказуючи на одночасне функціонування кількох таких «ниток», а суфікс *-ed* формує прикметникову форму, що фіксує властивість програмного продукту. Український відповідник «багатопотоковий додаток» відтворює цю складну семантичну структуру шляхом калькування та деривації: компонент «потік» зберігає метафоричну основу, тоді як префікс «багато-» передає ідею множинності. Таким чином, переклад не лише зберігає функціональну точність, а й підтримує когнітивну модель, закладену в оригінальному терміні.

Подібна взаємодія деривації та метафоризації спостерігається у терміносполученні «server-side scripting». Дериваційний суфікс *-ing* виконує функцію номінації процесу, фіксуючи динамічний характер дії, пов'язаної зі створенням і виконанням програмного коду. Водночас лексема «script» є результатом метафоричного перенесення: первинно вона позначала письмовий текст або сценарій, однак у межах ІТ-дискурсу набула значення послідовності інструкцій, що виконуються автоматично. Український переклад «серверне сценарне програмування» або «серверні сценарії» частково нейтралізує образність, однак зберігає ідею регламентованості та алгоритмічної впорядкованості дій, властиву метафорі «сценарію».

Подібні комбінації дериваційних і метафоричних засобів простежуються й в інших ІТ-термінах, зокрема «load balancing» («балансування навантаження»), де метафора фізичної рівноваги поєднується з дериваційною моделлю номінації процесу, або «data streaming» («потоківна передача даних»), у якому образ безперервного руху води використовується для концептуалізації постійного обміну інформацією. У кожному з цих випадків деривація забезпечує формальну впорядкованість і граматичну коректність терміна, тоді як метафоризація виконує пояснювальну та когнітивно-орієнтувальну функцію.

Отже, поєднання деривації та метафоризації в межах однієї терміноодиниці є характерною рисою англомовної ІТ-термінології. Така інтеграція сприяє високому рівню інформативності терміна, його семантичній прозорості та здатності ефективно функціонувати в перекладному аспекті, забезпечуючи узгодженість між міжнародними стандартами й національними мовними нормами.

За спостереженнями В. В. Коптілова, переклад термінологічних одиниць зі складною внутрішньою організацією, зокрема тих, у яких поєднуються дериваційні та метафоричні механізми, потребує підвищеної уваги до внутрішньої форми терміна, адже саме вона акумулює когнітивну інформацію про спосіб концептуалізації відповідного явища. Втрата або надмірна

нейтралізація цієї внутрішньої форми в процесі перекладу може призвести не лише до формальної неточності, а й до зниження пізнавальної прозорості терміна для фахівця, що ускладнює інтерпретацію описуваного процесу або об'єкта [22].

У перекладному аспекті це особливо виразно простежується на прикладі багатокomпонентних ІТ-термінів, де метафора виконує орієнтаційну функцію, а деривація – систематизувальну. Так, у терміні «bottleneck», який у буквальному значенні позначає «вузьке горло» пляшки, а в ІТ-дискурсі метафорично використовується для назви елемента системи, що обмежує її продуктивність. Український варіант «вузьке місце» поєднує метафоричність із семантичною доступністю, зберігаючи внутрішню форму та забезпечуючи адекватне професійне сприйняття. У цьому випадку відтворення метафори є значно ефективнішим, ніж формально-точний, але стилістично обтяжений описовий переклад [9].

Важливим є й те, що українські перекладацькі рішення дедалі частіше спираються на власні дериваційні ресурси мови, поєднуючи їх з усталеними метафоричними моделями. Наприклад, термін «load balancing» перекладається як «балансування навантаження», де іменник віддієслівного походження формує чітку номінацію процесу, а метафора фізичної рівноваги зберігає наочність і функціональну зрозумілість поняття. Подібний підхід забезпечує не лише семантичну точність, а й відповідність вимогам наукового стилю, який передбачає системність, лаконічність і однозначність.

Отже, з огляду на позицію В. В. Коптілова, адекватний переклад комбінованих термінів в ІТ-сфері має ґрунтуватися на збереженні їхньої внутрішньої форми, що реалізується через виважене поєднання дериваційних моделей і метафоричних образів. Саме такий підхід дозволяє забезпечити високий рівень когнітивної зрозумілості, термінологічної уніфікації та функціональної відповідності перекладених одиниць потребам сучасного фахового дискурсу.

Отже, семантична деривація та метафоризація виступають взаємодоповнювальними механізмами розвитку англомовної ІТ-термінології, забезпечуючи її системність, адаптивність і комунікативну ефективність. Дериваційні засоби виконують системоутворювальну функцію, формалізуючи перехід від дії до абстрактного технологічного поняття та впорядковуючи терміносистему, тоді як метафоризація підвищує когнітивну доступність складних цифрових концептів. У перекладі англомовних ІТ-термінів українською мовою взаємодія цих механізмів забезпечує баланс між термінологічною точністю, зрозумілістю та функціональною адекватністю, сприяючи уніфікації наукового стилю й інтеграції національної терміносистеми в міжнародний фаховий простір.

3.3. Контекстна варіативність значення англомовних ІТ-термінів у перекладі

Однією з визначальних семантичних ознак англомовної ІТ-термінології є контекстна варіативність значення, яка істотно впливає на процес перекладу та зумовлює складність добору адекватного українського відповідника. У межах сучасних перекладознавчих підходів, термін трактується не як статична мовна одиниця з фіксованою семантикою, а як динамічний компонент фахового дискурсу, значення якого формується у взаємодії з контекстом, комунікативною метою та галузевою специфікою. Такий підхід є особливо релевантним для сфери інформаційних технологій, де терміносистема характеризується високою динамікою розвитку, постійним оновленням номінацій і тісною міждисциплінарною взаємодією з іншими науково-технічними та соціальними доменами [13; 20; 23].

Контекстна зумовленість семантики чітко простежується на прикладі терміна «architecture», який у загальномовному вжитку позначає будівельне проектування, тоді як в ІТ-дискурсі функціонує у значеннях «архітектура програмного забезпечення», «архітектура системи» або «мережева

архітектура». Як зазначає Т. Германс, адекватність перекладу визначається не формальною відповідністю, а здатністю передати функціональне навантаження одиниці в конкретному дискурсі, що є вирішальним саме для таких термінів. Подібну семантичну багатозначність демонструє і термін «framework», який залежно від контексту може передаватися українською мовою як «фреймворк», «програмна платформа» або «каркас програмного рішення», що вимагає від перекладача не лише мовної, а й концептуальної обізнаності у сфері ІТ [17].

Контекстна варіативність значення ІТ-термінів зумовлює потребу у комплексному перекладацькому підході, який поєднує лінгвістичний аналіз, знання галузевої специфіки та орієнтацію на комунікативні потреби адресата. Ефективний переклад у технічному дискурсі передбачає не механічне відтворення термінів, а їх функціонально вмотивовану інтерпретацію, що забезпечує точність, експліцитність і відповідність нормам української фахової мови [49].

Контекстна варіативність значення є однією з визначальних характеристик англomовної ІТ-термінології та проявляється у здатності однієї й тієї самої термінологічної одиниці реалізовувати різні семантичні відтінки залежно від підгалузі застосування, типу фахового тексту й комунікативної функції висловлення. На відміну від класичних терміносистем, для яких характерне прагнення до стабільної однозначності, ІТ-дискурс формується в умовах швидкого технологічного розвитку, міждисциплінарної взаємодії та постійного оновлення концептів. У таких умовах термін набуває не статичного, а динамічного характеру, що ускладнює процес перекладу й вимагає від перекладача гнучкого інтерпретаційного підходу.

Покажемо у цьому контексті є термін «platform», який у межах апаратного забезпечення позначає технічну основу для функціонування програм, у програмній інженерії – середовище для розроблення застосунків, а в цифровій економіці – онлайн-інфраструктуру для надання послуг. Відповідно, в українському перекладі використовуються варіанти

«платформа», «програмна платформа» або «цифрова платформа», вибір яких зумовлюється функціональним навантаженням терміна у конкретному контексті. Подібну семантичну гнучкість демонструє термін «service», який у контексті сервіс-орієнтованої архітектури означає автономний програмний компонент, тоді як у користувацькій документації вказує на послугу, що надається кінцевому споживачеві. У таких випадках переклад вимагає чіткого розмежування значень, щоб уникнути семантичної редукції.

Термін «client», який у мережевих технологіях функціонує як назва програмного або апаратного модуля, що взаємодіє з сервером, тоді як у бізнес-орієнтованих ІТ-текстах співвідноситься з поняттям користувача або замовника. Українські відповідники «клієнт», «користувач» або «клієнтський застосунок» добираються залежно від прагматичного контексту та адресата тексту. Аналогічні труднощі виникають і з терміном «deployment», який може означати як технічний процес розгортання програмного продукту, так і етап його впровадження в організаційне середовище, що потребує семантично вмотивованого перекладацького рішення.

Як підкреслюють дослідники сучасного термінознавства, у високотехнологічних галузях прагнення до абсолютної однозначності поступається функціональній гнучкості, що дозволяє термінам адаптуватися до нових комунікативних і технологічних умов. Для перекладача це означає необхідність комплексного аналізу, який поєднує лінгвістичну компетентність, знання галузевої специфіки та вміння інтерпретувати термін у межах цілісного фахового дискурсу. Саме такий підхід забезпечує адекватність перекладу, його семантичну точність і відповідність нормам української фахової мови в умовах динамічного розвитку ІТ-сфери [15; 39; 45].

Яскравим проявом контекстної варіативності в англійській ІТ-термінології є термін «cloud», який демонструє здатність однієї лексичної одиниці набувати різних значень залежно від функціонального та комунікативного контексту. У загальному фаховому дискурсі він зазвичай виступає як узагальнене позначення концепції хмарних обчислень, тобто

моделі організації віддалених обчислювальних ресурсів, що забезпечує масштабованість, гнучкість і централізоване управління даними. У вузькоспеціалізованих технічних текстах цей же термін може набувати більш конкретного значення – позначати інфраструктурну модель, окреме програмно-апаратне середовище або сервісну платформу, що реалізує хмарні обчислення на практиці. Така багатовимірність семантики вимагає точного визначення функції терміна в тексті та його цільової ролі для аудиторії.

В українському перекладі «cloud» може передаватися як «хмара», «хмарне середовище», «хмарна платформа» або «інфраструктура хмарних обчислень», і вибір конкретного варіанту зумовлюється не буквальним значенням слова, а контекстом використання: чи йдеться про абстрактну технологічну концепцію, чи про практичну реалізацію, спрямовану на управління даними та надання сервісів. Наприклад, у статті, що описує загальні принципи хмарних обчислень, доцільним буде використання перекладу «хмара», оскільки він передає узагальнений концепт. Натомість у технічній документації щодо конкретної платформи або сервісу доцільніші варіанти «хмарне середовище» чи «хмарна платформа», що чітко вказує на практичну реалізацію та структурну організацію ресурсів.

Механічне калькування терміна без урахування контексту, наприклад постійне використання тільки «хмара», може призвести до семантичного спрощення і втрати точності: переклад перестає відображати функціональне призначення технології та знижує інформаційну цінність тексту для фахівців. Тому адекватний переклад «cloud» передбачає аналітичний підхід, що включає оцінку технічного рівня документа, специфіку аудиторії та прагматичну мету тексту, що дозволяє зберегти багатовимірність значення терміна та забезпечити його повноцінне функціонування в українському ІТ - дискурсі.

Подібну контекстну варіативність демонструє й термін «deployment», який відіграє значну роль у сучасному ІТ-дискурсі і є прикладом того, як одна лексична одиниця здатна набувати різних семантичних відтінків залежно від

спеціалізації та функціональної мети тексту. У межах програмної інженерії та практик DevOps цей термін зазвичай асоціюється з процесом підготовки та запуску програмного продукту в робочому середовищі, що в українській мові передається переважно як «розгортання». Таке розуміння підкреслює технічну послідовність дій, включно з підготовкою серверних ресурсів, конфігурацією середовища та встановленням необхідних компонентів програмного забезпечення.

Водночас у вузькоспеціалізованих текстах з інформаційної безпеки або системного адміністрування «deployment» може набувати іншого значення – позначати «впровадження» окремих компонентів системи, наприклад модулів безпеки або антивірусних рішень, або «розміщення» серверних додатків у кластері або хмарній інфраструктурі. Така семантична гнучкість зумовлена тим, що термін описує не конкретний об'єкт, а комплекс дій і процесів, що реалізуються залежно від контексту.

Наприклад, у документації щодо CI/CD-процесів «deployment» перекладається як «розгортання», оскільки мова йде про повний цикл підготовки та запуску програмного продукту у середовище користувача. Натомість у керівництвах системного адміністрування при розподілі віртуальних машин чи контейнерів доцільно використовувати переклади «розміщення» або «впровадження», що точніше відтворюють специфіку операцій та уточнюють, який саме елемент системи задіяний у процесі.

Таким чином, для адекватного перекладу «deployment» перекладачеві недостатньо спиратися лише на словникове значення або усталений відповідник. Необхідне комплексне оцінювання функціональної ролі терміна у фрагменті тексту, розуміння технологічного контексту та логіки технічного опису, що дозволяє передати як семантичне ядро поняття, так і його прагматичну функцію. Лише такий підхід забезпечує точність, зрозумілість і професійну адекватність перекладу у динамічному середовищі ІТ-дискурсу.

Контекстна варіативність значення особливо наочно проявляється у процесі термінологізації загальнозживаної лексики, коли слова, що спочатку

функціонують у загальномовному середовищі, набувають спеціалізованого значення лише в межах професійного дискурсу. Значна частина англійських ІТ-термінів виникла саме шляхом перенесення або адаптації загальноновживаних лексем, що дозволяє забезпечити інтуїтивну зрозумілість нових понять для фахівців, але водночас підвищує ризик семантичних неоднозначностей у процесі перекладу. Наприклад, термін «driver», який у повсякденній англійській мові асоціюється з поняттями «водій», «той, хто керує» або «приводить у рух». У сфері інформаційних технологій це слово набуває спеціалізованого значення і позначає програмний компонент, що забезпечує взаємодію між операційною системою та апаратним забезпеченням, координуючи роботу пристроїв і драйверів апаратного рівня.

В українському перекладі таке значення закріпилося у формі запозиченого терміна «драйвер», який поступово утвердився як нормативна одиниця ІТ-лексикону та сприймається як термін фахового рівня. Проте навіть у цьому випадку адекватна інтерпретація можлива лише за умови врахування конкретного контексту. Наприклад, у статті, що описує встановлення операційної системи, «драйвер» вказує на програмний модуль, що забезпечує функціонування принтера чи відеокарти. У навчальних посібниках або документації для користувачів цей же термін може потребувати уточнення або пояснення як «програмний модуль для взаємодії з пристроєм», щоб уникнути двозначності для нефахової аудиторії [9].

Також слід зазначити, що терміни такого типу демонструють важливість стратегії внутрішньотекстових пояснень і глосарного супроводу, оскільки їхнє повне розкриття неможливе без врахування технологічного контексту. Механічне запозичення або буквальный переклад загальномовного значення може призвести до втрати семантичної точності: слово перестає виконувати функцію фахового позначника і втрачає зв'язок із конкретними процесами ІТ - дискурсу. Таким чином, необхідно поєднувати мовний аналіз із галузевою специфікою та прагматичним оцінюванням тексту, що дозволяє зберегти як семантичну точність, так і комунікативну ефективність терміна.

Варіативність значення ІТ-термінів значною мірою обумовлена впливом позалінгвістичних чинників, серед яких особливе значення мають жанрова специфіка тексту та рівень підготовки його адресата. У технічній документації, стандартах, специфікаціях або інструкціях терміни вживаються в максимально точному, формально нормативно закріпленому значенні, що вимагає від перекладача дотримання усталених українських відповідників. Англomовний термін «API» («Application Programming Interface») у специфікаціях програмного забезпечення перекладається як «інтерфейс прикладного програмування» і використовується без змін у формі аббревіатури, оскільки точність і однозначність значення є критично важливими для правильного функціонування програмних компонентів.

Натомість у навчальних матеріалах, підручниках або популяризаторських текстах допускається певне семантичне спрощення, пояснювальний переклад або додавання роз'яснень для забезпечення зрозумілості. Так, той самий термін «API» у тексті, орієнтованому на студентів або новачків у програмуванні, може супроводжуватися поясненням «інтерфейс прикладного програмування, який дозволяє програмам взаємодіяти між собою», що робить значення доступним для нефахової аудиторії.

Таким чином, у процесі адаптації ІТ-текстів необхідно балансувати між термінологічною точністю та комунікативною доцільністю. У технічних документах критично важливо передати значення максимально коректно, не порушуючи нормативних стандартів, тоді як у навчальних або популяризаторських матеріалах пріоритетом стає зрозумілість і доступність інформації. Ця необхідність обирати між різними стратегіями перекладу підкреслює комплексність і багатовимірність роботи з ІТ-лексикою та демонструє, що адекватний переклад залежить не лише від лексичного значення терміна, а й від жанрових, когнітивних та прагматичних чинників, що впливають на сприйняття тексту аудиторією.

Окремий аспект контекстної варіативності пов'язаний із перекладом багатокомпонентних ІТ-термінів і терміносполучень, які є характерною рисою англomовного технічного дискурсу та водночас створюють додаткові виклики для перекладача. Такі словосполучення поєднують кілька лексичних одиниць у єдину концептуальну одиницю, значення якої формується лише у межах фахового контексту. Наприклад, термін «user interface design» може бути переданий українською як «проєктування інтерфейсу користувача» або «дизайн користувацького інтерфейсу». У першому варіанті акцент робиться на інженерно-технічному процесі створення інтерфейсу, що підкреслює системність, логіку та етапність розробки, а також його функціональну ефективність. Другий варіант передає більш широкий сенс, включно з естетичними та юзер-орієнтованими характеристиками інтерфейсу, що робить його придатним для текстів, орієнтованих на дизайнерські аспекти та користувацький досвід.

Подібна варіативність демонструє, що переклад багатокомпонентних термінів не обмежується механічним відтворенням структурних елементів, а потребує аналізу концептуального навантаження кожного компонента у межах конкретного тексту. Вибір відповідника залежить не лише від синтаксичної та лексичної побудови словосполучення, а й від функціонального призначення терміна у конкретному фрагменті тексту, від того, чи йдеться про концепт, технічний процес чи приклад практичної реалізації.

Особливу складність у перекладі ІТ-термінів становлять метафоризовані лексеми, семантика яких формується на основі образних перенесень і не може бути адекватно передана шляхом буквального перекладу. Такі терміни відображають не лише технічні процеси, а й концептуальні або функціональні характеристики об'єктів, що описуються, використовуючи мовні метафори для спрощення сприйняття складних понять. Наприклад, термін «cookie», який у веб-технологіях позначає невеликий фрагмент даних, що зберігається на пристрої користувача для відстеження його дій або налаштувань, є типовим

прикладом метафоричної номінації. У повсякденній мові «cookie» асоціюється з маленьким печивом, що переносить образ «невеликої, легкої та індивідуальної одиниці», однак у ІТ-контексті значення терміна є технічним і функціональним.

В українському перекладі «cookie» може передаватися як «кукі» у формі адаптованого запозичення, що відповідає усталеній практиці української ІТ-термінології, або як пояснювальний варіант «невеликий файл для збереження даних користувача», що розкриває функціональне призначення об'єкта. Вибір стратегії залежить від жанру тексту та рівня підготовки аудиторії: у технічних специфікаціях і документації для розробників доцільне використання запозиченого терміна, тоді як у навчальних матеріалах або популяризаторських текстах краще застосовувати пояснювальний переклад для забезпечення зрозумілості.

Контекст у таких випадках відіграє вирішальну роль, оскільки саме він дозволяє правильно інтерпретувати метафоричну основу терміна та передати її зміст без втрати фахової точності. Наприклад, у тексті, що описує налаштування веб-браузера, «cookie» у перекладі як «файл для збереження даних користувача» одразу пояснює призначення терміна, тоді як у документації для розробників залишення його у формі «кукі» забезпечує збереження лексичної економії та відповідність міжнародним практикам. Такий підхід демонструє, що метафоризовані ІТ-терміни потребують поєднання аналітичного, прагматичного та комунікативного підходів для забезпечення адекватності перекладу та точності передачі професійного змісту.

Контекстна варіативність значення англійських ІТ-термінів безпосередньо пов'язана з проблемою перекладацької еквівалентності, яка часто виступає однією з найбільш складних категорій у технічному перекладі. У багатьох випадках між англійським терміном та його українським відповідником не існує повної семантичної тотожності, оскільки кожна мова формує власну систему концептуальних та культурних відтінків, а ІТ-лексика

додатково збагачується професійною специфікою. Це зумовлює необхідність використання функціональних або контекстуальних еквівалентів, які дозволяють відтворити не буквальне значення, а ту комунікативну функцію, яку термін виконує у тексті.

Наприклад, термін «stack», який у англomовній документації на програмні мови або системи керування пам'яттю позначає структуру даних з принципом LIFO («last in», «first out»). У технічному перекладі використовується формальний відповідник «стек», тоді як у текстах, що пояснюють принцип роботи алгоритмів початківцям, можливий переклад як «черга зворотного доступу» або «структура даних типу «останній прийшов – перший вийшов», що розкриває концептуальне значення терміна без втрати функціональної ролі.

Такий підхід повністю відповідає сучасним перекладознавчим концепціям, згідно з якими адекватність перекладу визначається не формальною відповідністю, а здатністю перекладного терміна виконувати ту саму комунікативну функцію в цільовому тексті і важливо зберегти роль терміна у системі професійного дискурсу та його взаємодію з іншими елементами тексту, навіть якщо це потребує відхилення від буквального перекладу. Це демонструє, що контекстуально обґрунтовані функціональні еквіваленти дозволяють зберегти семантичну точність, прагматичну ефективність і зрозумілість термінологічної системи для цільової аудиторії, водночас адаптуючи англomовну термінологію до специфіки української мови та культурно-професійного контексту.

Отже, контекстна варіативність значення є системоутворювальною рисою англomовної ІТ-термінології та одним із головних чинників перекладацької складності. Аналіз показав, що значення ІТ-термінів формується не лише їхньою словниковою дефініцією, а й підгалуззю застосування, жанром тексту, комунікативною метою та рівнем підготовки адресата. За таких умов адекватний переклад можливий лише за умови функціонально орієнтованого підходу, який поєднує лінгвістичний аналіз,

галузеву компетентність і прагматичну оцінку контексту. Використання контекстуальних і функціональних еквівалентів, пояснювальних стратегій та адаптаційних рішень забезпечує збереження семантичної точності, професійної коректності й комунікативної ефективності перекладу в умовах динамічного розвитку ІТ-дискурсу.

Висновок до розділу 3. У третьому розділі дослідження обґрунтовано, що адекватний переклад англomовної ІТ-термінології українською мовою залежить від глибокого аналізу семантичної гнучкості та контекстної варіативності значень, а також доведено, що динамічність ІТ-дискурсу зумовлює відхід від однозначності на користь функціональних відповідників, які враховують жанрову специфіку тексту та комунікативну мету.

Особливу увагу приділено багатокомпонентним одиницям та явищам термінологізації загальноповживаної лексики, де вибір еквівалента ґрунтується на логіці технічного опису та рівні підготовки адресата. Дослідження підтвердило, що використання контекстуальних еквівалентів забезпечує комунікативну тотожність навіть за відсутності прямої семантичної відповідності. Таким чином, переклад ІТ-термінів постає як складний процес інтеграції словникових дефініцій із параметрами професійної комунікації, що дозволяє українській терміносистемі гармонійно адаптувати міжнародні інновації, зберігаючи наукову нормативність та зрозумілість для фахівців.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні здійснено комплексний аналіз семантико-структурних особливостей перекладу англomовних термінів у галузі інформаційних технологій українською мовою. Актуальність роботи зумовлена стрімким розвитком ІТ-сфери, активним оновленням її терміносистеми, а також необхідністю забезпечення адекватної міжмовної фахової комунікації в умовах глобалізації та цифровізації сучасного суспільства.

У ході дослідження встановлено, що сучасне розуміння терміна еволюціонувало від нормативно-статичного трактування до динамічного, когнітивно-дискурсивного підходу, відповідно до якого термін розглядається як функціонально зумовлена одиниця фахового дискурсу. Доведено, що в галузі інформаційних технологій терміни характеризуються високим ступенем семантичної рухливості, що виявляється у полісемії, контекстній варіативності, семантичній деривації та метафоризації, що істотно ускладнює процес їх перекладу.

Аналіз лінгвістичних характеристик і структурної типології англomовної ІТ-термінології засвідчив її системний характер, зумовлений ієрархічною організацією понять, наявністю родово-видових, парадигматичних і асоціативних зв'язків між термінами. Визначено, що домінантними структурними моделями є багатокomпонентні терміни та терміни-словосполучення, для яких характерна складна внутрішня ієрархія компонентів. Це зумовлює необхідність логіко-семантичного аналізу при перекладі та застосування структурної ампліфікації відповідно до норм української мови.

У дослідженні з'ясовано, що морфологічні особливості ІТ-термінів безпосередньо впливають на вибір перекладацьких стратегій. Найпродуктивнішими способами термінотворення в англomовному ІТ-дискурсі є деривація, словоскладання, конверсія, абрeвіація та запозичення.

Водночас у перекладі важливого значення набуває гармонізація міжнародних термінологічних стандартів із словотвірними та семантичними моделями української мови з метою збереження системності національної терміносистеми.

Семантичний аналіз англomовних ІТ-термінів у перекладацькому аспекті показав, що явища полісемії, метафоризації та контекстної варіативності є типовими для цієї галузі та потребують диференційованого підходу до перекладу. Доведено, що буквальне калькування не завжди забезпечує адекватність перекладу, особливо у випадках метафорично мотивованих термінів, значення яких формується на перетині мовного, концептуального та прагматичного рівнів. У таких ситуаціях доцільним є застосування семантичного моделювання, описового перекладу або створення питомих українських відповідників.

У результаті дослідження встановлено, що переклад англomовної ІТ-термінології є інтегрованим процесом із поєднанням кількох аналітичних рівнів, який передбачає не лише міжмовну заміну лексичних одиниць, а й глибоке когнітивне опрацювання терміна як носія спеціалізованого знання. Ефективність перекладу значною мірою залежить від урахування системних зв'язків терміна, його дефінітивності, стилістичної нейтральності, а також прагматичних чинників, зокрема жанру тексту та рівня підготовки адресата.

Отримані результати підтверджують доцільність інтеграції лінгвістичного, когнітивного та функціонально-прагматичного підходів у дослідженні перекладу ІТ-термінології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білан І. В. Динаміка термінологічних систем у сучасній лінгвістиці. Суми: СумДУ, 2020. 156 с.
2. Білозерська Л. О. Термінологія та переклад: навч. посіб. для студ. філол. напряму підготовки. Вінниця: Нова Книга, 2010. 231 с.
3. Гаврилук М. І. Переклад термінів та інструкцій у сфері інформаційних технологій. Вісник Національного технічного університету. 2021. № 2. С. 45–54.
4. Гриньов-Гриневич С. В. Термінознавство: навчальний посібник. М.: Академія, 2008. 304 с.
5. Грицькова Н. В. Проблеми перекладу технічних текстів комп'ютерної тематики. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. 2013. Вип. 19 (1). Т. 21. С. 101–106.
6. Гумовська І. О. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, структура, функціонування: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2000. 20 с.
7. Єнікеєва Є. М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову. Науковий вісник СумДУ. 2001. № 5 (26). С. 54–59.
8. Єнікеєва О. Є. Структурно-семантичні особливості англійської термінології. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. С. 56–62.
9. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 402 с.
10. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів: Вища школа, 1989. 216 с.
11. Іващишин О. М. Структурні особливості та семантична диференціація термінів-словосполучень у науково-технічних текстах. Іноземна філологія. 1996. Вип. 109. С. 41–44.
12. Кальниченко О. А. Теорія перекладу. Харків: Вид-во НУА, 2017. 64 с.
13. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2002. 564 с.

14. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
15. Квітко І. С. Термін в науковому документі. Львів: Вища школа, 1976. 150 с.
16. Кириченко О. А. Особливості науково-технічних текстів, типові труднощі перекладу та шляхи їх подолання. Філологічні трактати. 2014. Том 6. № 1. С. 85–90.
17. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2008. № 38. С. 77–80.
18. Кіслухіна М. І. Формування термінологічних словосполучень у комп'ютерній галузі. Науковий вісник Чернівецького університету. 2012. Вип. 591. С. 83–88.
19. Клименко Н. Ф. Словотвірна структура та семантика складних слів у сучасній українській мові. К.: Наукова думка, 1984. 256 с.
20. Коваленко Т. В. Проблеми перекладу термінів інформаційних технологій з англійської на українську. Науковий журнал «Технічна та комп'ютерна освіта». 2022. № 3(2). С. 12–18.
21. Коваль Л. С. Граматичні труднощі в перекладі ІТ-текстів. Журнал комп'ютерних наук. 2020. Том 14. С. 85–90.
22. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Київ: Юніверс, 2002. 208 с.
23. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. 5-те вид., виправ. і допов. Вінниця: Нова Книга, 2017. 448 с.
24. Кудрявцева І. В. Професійна комунікація та термінологія. Одеса: Астропринт, 2018. С. 35–37.
25. Лисиченко Л. А. Переклад технічних текстів: структурні і граматичні особливості. Науковий вісник. 2020. Вип. 12. № 4. С. 56–72.
26. Лисиченко Л. А. Стилiстичні особливості науково-технічного перекладу. Вісник ХНУ. 2019. № 56(1). С. 78–83.

27. Лисенко О. А. Когнітивне картографування термінологічних полів. К.: Інститут мовознавства, 2019. 182 с.
28. Лук'янова О. Р. Роль розшифровки акронімів у перекладі ІТ-текстів. Термінологія в інформаційних системах. 2020. Том 5. С. 34–40.
29. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). К.: Ленвіт, 2006. 157 с.
30. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. К.: Центр учбової літератури, 2009. 467 с.
31. Марченко В. С. Основні способи термінотворення. Культура слова. 1980. №18. С. 36–40.
32. Маслова Т. Б. Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигмі. Англїстика та американїстика: зб. наук. пр. 2012. Вип. 10. С. 39–43.
33. Петрин О. М. Синтаксична побудова термінологічних одиниць. Мовні та концептуальні картини світу. 2015. Вип. 52. С. 96–102.
34. Радочинська Л. Г. Цільнооформленість складних слів у технічній термінології. Львів: Політехніка, 2016. 144 с.
35. Райс К. Класифікація текстів і методи перекладу. М.: Прогрес, 1978. С. 202–228.
36. Садовий О. І. Порівняльний аналіз англійської та української мов у технічній термінології. Журнал «Мова і суспільство». 2020. № 2(3). С. 45–52.
37. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
38. Скибін Є. В. Культурно-лінгвістичні аспекти перекладу ІТ-текстів: англійська та українська перспективи. Науковий вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія. 2020. Вип. 12. С. 56–64.
39. Скорик Т. В. Лінгвістичні характеристики ІТ-термінів. К.: Науковий світ, 2017. 120 с.
40. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу. К.: Вид-во Київ. ун-ту, 2000. 124 с.

41. Тарасенко І. В. Контекстуальна обізнаність у перекладі технічних термінів. Актуальні питання перекладу. 2022. Вип. 10. № 1. С. 22–37.
42. Ткаченко О. В. Системність та ієрархія в ІТ-термінології. Харків: Основа, 2018. 192 с.
43. Халявка Л. В. Стандартизація термінології в сфері інформаційних технологій. Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. 2020. Том 23. С. 30–35.
44. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. К.: Либідь, 2007. 370 с.
45. Швачко С. О. Об'єкти перекладознавства: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2019. 222 с.
46. Brownlie S. Distinguishing Some Approaches to Translation Research. The Issue of Interpretive Constraints. *The Translator*. 2003. Vol. 9(1). P. 39–64.
47. Hermans T. *Translation in Systems. Descriptive and System-Oriented Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome, 1999. 195 p.
48. Schneier B. *Applied Cryptography*. Indianapolis: Wiley, 2015. 784 p.
49. Stallings W. *Computer Security: Principles and Practice*. New York: Pearson, 2020. 816 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік англомовних ІТ-термінів та їх переклад українською мовою з морфологічною характеристикою

Одноосновні терміни (непохідні)

Bug – *помилка*. Лексема з метафоричним походженням, що в ІТ-дискурсі використовується для позначення дефекту програмного забезпечення; переклад здійснюється шляхом семантичної заміни.

Cache – *кеш*. Одноосновний термін іншомовного походження, що позначає тимчасове сховище даних з метою оптимізації доступу до інформації.

Cloud – *хмара*. Непохідний іменник, перекладений методом семантичного моделювання, який відображає абстрактну модель віддаленого зберігання та обробки даних.

File – *файл*. Самостійна лексична одиниця, адаптована шляхом транскодування, що позначає структуровану одиницю збереження інформації.

Kernel – *ядро*. Непохідний термін, який у перекладі використовує усталений український відповідник і позначає центральний компонент операційної системи.

Node – *вузол*. Семантично адаптований іменник, що використовується для номінації елемента мережевої або обчислювальної структури.

Port – *порт*. Одноосновний термін, перекладений шляхом калькування, який у комп'ютерній сфері означає логічну або фізичну точку підключення.

Server – *сервер*. Запозичений іменник, фонетично адаптований до норм української мови, що позначає пристрій або програму для надання мережевих ресурсів.

User – *юзер*. Іменник іншомовного походження, який функціонує як самостійна основа та активно вживається в професійному ІТ-дискурсі.

Virus – *вірус*. Непохідний термін, запозичений із біологічної лексики, який у комп'ютерному контексті зазнав семантичного переосмислення.

Одноосновні терміни (похідні)

Adapter – *адаптер*. Похідний іменник із суфіксом *-er*, що використовується для позначення пристрою або програмного засобу забезпечення сумісності.

Cyberattack – *кібератака*. Похідний іменник із префіксом *cyber-*, який вказує на належність явища до кіберпростору.

Debugger – *налагоджувач*. Іменник, утворений за допомогою суфікса *-er*, що позначає програмний засіб для виявлення та усунення помилок.

Encrypted – *зашифрований*. Прикметник, утворений від дієслова за допомогою суфікса *-ed*, який указує на результат виконаної дії.

Encoding – *кодування*. Похідний іменник, що виник унаслідок номіналізації дієслова та позначає процес перетворення інформації.

Reload – *перезавантажити*. Дієслово з префіксом *re-*, який маркує повторюваність дії в програмному середовищі.

Streaming – *стрімінг*. Похідний іменник із суфіксом *-ing*, що використовується для номінації процесу безперервної передачі даних.

Updater – *оновлювач*. Похідна одиниця, утворена за допомогою суфікса *-er*, яка позначає програму або компонент, що виконує оновлення.

Virtualization – *віртуалізація*. Абстрактний іменник із суфіксом *-tion*, що репрезентує технологічний процес створення віртуальних ресурсів.

Wireless – *бездротовий*. Похідний прикметник із суфіксом *-less*, який виражає відсутність фізичного з'єднання.

Складні терміни (двокомпонентні)

Bandwidth – *пропускна здатність*. Двокомпонентний термін, що позначає технічну характеристику каналу передавання даних.

Database – *база даних*. Складений іменник, перекладений шляхом структурної кальки, який є базовим поняттям інформаційних систем.

Firewall – *міжмережевий екран*. Композит, перекладений за допомогою семантичного розгортання з урахуванням функціонального призначення.

Hardware – *апаратне забезпечення*. Двокомпонентний термін, що використовується для номінації фізичних складників комп'ютерної системи.

Malware – *шкідливе програмне забезпечення*. Композит, перекладений описовим способом через узагальнення семантики.

Password – *пароль*. Складений термін іншомовного походження, адаптований до норм української мови.

Screenshot – *знімок екрана*. Двокомпонентний іменник, перекладений калькуванням, що позначає графічну фіксацію зображення дисплея.

Software – *програмне забезпечення*. Композит, утворений шляхом поєднання двох іменникових основ.

Складні терміни (трикомпонентні)

All-in-one – *універсальний ПК*. Трикомпонентний термін, перекладений описово з урахуванням функціонального значення.

End-to-end – *наскрізний*. Композит типу N+Prep+N, що в перекладі зазнав семантичного узагальнення.

Man-in-the-middle – *атака типу «людина посередині»*. Трикомпонентний термін ідіоматичного характеру, що потребує пояснювального перекладу.

Peer-to-peer – *пірінговий*. Композит, адаптований до норм української мови, який позначає рівноправну модель мережевої взаємодії.

Software-as-a-service – *програмне забезпечення як сервіс*. Складний багатокомпонентний термін, перекладений шляхом калькування.

Додаток Б

Список аббревіатур та акронімів в ІТ-галузі

1. HTTP – HyperText Transfer Protocol – Протокол передачі гіпертексту.
2. HTTPS – HyperText Transfer Protocol Secure – Захищений протокол передачі гіпертексту.
3. FTP – File Transfer Protocol – Протокол передачі файлів.
4. SMTP – Simple Mail Transfer Protocol – Простий протокол пересилання електронної пошти.
5. IP – Internet Protocol – Інтернет-протокол.
6. DNS – Domain Name System – Система доменних імен.
7. URL – Uniform Resource Locator – Уніфікований локатор ресурсів.
8. VPN – Virtual Private Network – Віртуальна приватна мережа.
9. API – Application Programming Interface – Інтерфейс програмування додатків.
10. GUI – Graphical User Interface – Графічний інтерфейс користувача.
11. CPU – Central Processing Unit – Центральний процесор.
12. RAM – Random Access Memory – Оперативна пам'ять (з довільним доступом).
13. ROM – Read-Only Memory – Пам'ять лише для читання.
14. SSD – Solid State Drive – Твердотільний накопичувач.
15. HDD – Hard Disk Drive – Жорсткий диск.
16. OS – Operating System – Операційна система.
17. SDK – Software Development Kit – Комплект засобів для розробки програмного забезпечення.
18. CLI – Command-Line Interface – Інтерфейс командного рядка.
19. LAN – Local Area Network – Локальна мережа.
20. WAN – Wide Area Network – Глобальна мережа.
21. DB – Database – База даних.

22. JSON – JavaScript Object Notation – Формат обміну даними JavaScript.
 23. XML – eXtensible Markup Language – Розширювана мова розмітки.
 24. ASCII – American Standard Code for Information Interchange – Американський стандартний код для обміну інформацією.
 25. CSS – Cascading Style Sheets – Каскадні таблиці стилів.
-
1. RAID – Redundant Array of Independent/Inexpensive Disks – Резервоване масивне об'єднання незалежних/дешевих дисків.
 2. BIOS – Basic Input/Output System – Базова система введення/виведення.
 3. GNU – GNU's Not Unix – GNU не є Unix.
 4. PHP – PHP: Hypertext Preprocessor – PHP: препроцесор гіпертексту.
 5. SQL – Structured Query Language – Структурована мова запитів.
 6. AJAX – Asynchronous JavaScript and XML – Асинхронний JavaScript і XML.
 7. WLAN – Wireless Local Area Network – Бездротова локальна мережа.
 8. ICANN – Internet Corporation for Assigned Names and Numbers – Інтернет-корпорація з присвоєння імен і номерів.
 9. CAPTCHA – Completely Automated Public Turing test to tell Computers and Humans Apart – Повністю автоматизований публічний тест Тьюринга для відокремлення комп'ютерів від людей.
 10. SIM – Subscriber Identity Module – Модуль ідентифікації абонента.
 11. NFC – Near Field Communication – Ближнє бездротове поле (технологія безконтактного зв'язку).
 12. IoT – Internet of Things – Інтернет речей.
 13. SSH – Secure Shell – Захищене середовище командного доступу.
 14. OLED – Organic Light-Emitting Diode – Органічний світлодіод.

15. LED – Light-Emitting Diode – Світлодіод.
16. AI – Artificial Intelligence – Штучний інтелект.
17. ML – Machine Learning – Машинне навчання.
18. GUI – Graphical User Interface – Графічний інтерфейс користувача.
19. SDK – Software Development Kit – Комплект засобів розробки ПЗ.
20. PaaS – Platform as a Service – Платформа як сервіс.
21. SaaS – Software as a Service – Програмне забезпечення як сервіс.
22. DNSSEC – Domain Name System Security Extensions – Розширення безпеки системи доменних імен.
23. LTE – Long-Term Evolution – Довгострокова еволюція (мобільна мережа 4G).
24. VPN – Virtual Private Network – Віртуальна приватна мережа.
25. SMTP – Simple Mail Transfer Protocol – Протокол пересилання електронної пошти.

Summary

The master's thesis presents a comprehensive study of the linguistic and cognitive characteristics of English information technology terminology and defines the most effective strategies for its translation into Ukrainian. The relevance of this research is driven by the total digitalization of modern society and the continuous influx of new professional terms that require immediate linguistic standardization. During the research, the author systematized the structural and semantic features of IT terms, identifying a high productivity of abbreviation, compounding, and semantic derivation through metaphorization. From a cognitive perspective, the study explores how conceptual transfers function within professional discourse, particularly focusing on how metaphorical structures are adapted to the Ukrainian linguistic worldview. The practical part of the work involves an analysis of a specialized corpus of terms, which allowed the author to establish that while transliteration is widely used for naming new technologies, calquing and descriptive translation remain the primary methods for ensuring semantic transparency and terminological consistency. The study concludes with practical recommendations for technical translators aimed at minimizing «translation noise» and maintaining high quality in the translation of professional IT documentation and software localization.